

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Výkladový sborník

Lidská důstojnost a osobní integrita v sociálních službách

Obsah

Úvod	4
Definice pojmů lidská důstojnost a osobní integrita.....	6
Lidská důstojnost	6
Osobní integrita	9
Právní ukotvení práva na lidskou důstojnost a ochrany osobní integrity v sociálních službách	12
Omezení práva na lidskou důstojnost.....	14
Princip proporcionality	16
Situace legitimního omezení práva na lidskou důstojnost v sociálních službách	20
Použití opatření omezující pohyb osob	20
Detence v zařízeních sociálních služeb	22
Omezení osobní svobody klientů v zájmu ochrany jejich zdraví a života	22
Hygienická a protiepidemická opatření.....	24
Porušení práva na lidskou důstojnost v sociálních službách.....	25
Trestné činy proti lidské důstojnosti	25
Přestupky proti lidské důstojnosti	27
Neetické jednání.....	27
Situace možného porušení práva na lidskou důstojnost v sociálních službách.....	31
Špatné zacházení	31
Zacházení, komunikace s dospělými klienty jako s dětmi	33
Nevhodné či ponižující označování klientů, chování ke klientům.....	34
Nerespektování individuality a jedinečnosti klientů, jejich individuálních přání a potřeb ...	34
Přístupování ke klientům jako k objektům péče (věcem), nikoliv jako ke konkrétním lidem	35
Nepřiměřené omezování osobní svobody klientů.....	35
Život v nedůstojných podmínkách.....	37
Nelegitimní zásahy do osobní integrity klientů	42
Lidská důstojnost a osobní svoboda	44
Konflikt mezi právem na lidskou důstojnost a právem na osobní svobodu.....	44
Pobytové sociální služby	47
Terénní sociální služby	48
Ochrana lidské důstojnosti v praxi	51
Definice pojmu lidská důstojnost	51

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Navržení a realizace vhodných opatření	54
Kontrola a zlepšování.....	57
Seznam literatury.....	60

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

ÚVOD

Téma lidské důstojnosti je v sociálních službách zásadní. Mimo jiné proto, že požadavek na zachování lidské důstojnosti klientů sociálních služeb je první ze základních zásad poskytování sociálních služeb dle § 2 zákona o sociálních službách.

Lidská důstojnost je velmi široký pojem, týká se velkého množství situací a objevuje se v různých kontextech. Například v létě roku 2021 probíhala v Litomyšli výstava soch Evy Kmentové a Olbrama Zoubka s názvem „Lidská důstojnost“. Název byl inspirován větou cenzora, který nechal v roce 1959 některé z děl obou sochařů odstranit z výstavy s vysvětlením, že „svým výtvarným pojetím člověka v jeho zkreslených proporcích urážejí lidskou důstojnost“.

O lidské důstojnosti nelze uvažovat samostatně, ale vždy v kontextu dalších základních lidských práv a svobod, požadavků právních norem a povinností poskytovatele sociálních služeb. Každý poskytovatel, chce-li naplnit povinnost realizovat sociální služby v zájmu klientů a v náležitě kvalitě, musí být schopen stanovit způsob naplnění práva na lidskou důstojnost ve své konkrétní službě s ohledem na svou cílovou skupinu, druh služby, prostředí a podmínky poskytování apod. Musí mít vyškolené zaměstnance, kteří jsou schopni o jednotlivých situacích, které nastanou v praxi, přemýšlet a řešit je. S lidskou důstojností úzce souvisí také osobní integrita klientů a otázka, zda vůbec a případně v jakých případech může poskytovatel sociálních služeb do této integrity zasahovat.

Úvodní kapitola této práce se věnuje podrobné definici pojmů lidská důstojnost a osobní integrita, včetně jejich právního ukotvení. Další kapitola se zabývá problematikou omezení práva na lidskou důstojnost, tedy zda lze při poskytování sociálních služeb legitimně toto právo omezit, za jakých podmínek a jakým způsobem. Následuje popis situací, ve kterých je možné důstojnost klientů sociálních služeb porušit. Specifická pozornost je v další části práce věnována otázce konfliktu práva na lidskou důstojnost a práva na osobní svobodu. Poslední kapitola vysvětluje, jak má poskytovatel postupovat, pokud chce v praxi při poskytování služeb zachovávat lidskou důstojnost klientů.

Poskytovatelé se často setkávají s obtížnými a těžko řešitelnými situacemi, kdy je lidská důstojnost klientů ohrožena. Například služby domova se zvláštním režimem využívala

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

klientka, která bez osobní přítomnosti personálu polykala různé předměty a následně musela absolvovat operaci v nemocnici. Vedoucí tohoto zařízení řešila, zda je lepší po určitou část dne zavírat klientku na jejím pokoji, kde je sama, bez kontaktu s dalšími lidmi, a zabezpečit tak, aby nic nepolkla. Nebo má klientku nechat pohybovat po společných prostorech zařízení, kde však kvůli nemožnosti zajistit trvalou asistenci personálu 24 hodin denně hrozí riziko polknutí nějaké předmětu. Co je lepší? A co je horší? A není případně zavírání klientky na pokoji v rozporu s jejím právem na lidskou důstojnost? Hledání odpovědí na tyto otázky vyžaduje, aby se poskytovatelé sociálních služeb v tématu základních lidských práv, a specificky v tématu lidské důstojnosti klientů, uměli orientovat. Cílem tohoto dokumentu je pomoci jim v pochopení a praktické aplikaci tématu lidské důstojnosti při poskytování sociálních služeb. Jeho cílem není poskytnout jednoduché návody, podle kterých by bylo možné řešit každou jednotlivou situaci, která může v souvislosti s právem na lidskou důstojnost v praxi nastat. To ani není reálně možné. Cílem je poskytnout poskytovatelům sociálních služeb a jejich zaměstnancům podporu při uvažování, jak nastavit způsob poskytování sociálních služeb a řešit konkrétní situace z praxe tak, aby byla vždy zachována lidská důstojnost klientů, ale i zaměstnanců a dalších osob.

DEFINICE POJMŮ LIDSKÁ DŮSTOJNOST A OSOBNÍ INTEGRITA

Lidská důstojnost

Pojem lidská důstojnost se v našich právních normách objevuje již v prvním zákoně České republiky, v preambuli Ústavy České republiky. Zde je lidská důstojnost uvedena jako první hodnota, ke které se Česká republika hlásí: „My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ... odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů...“¹. Podobně je lidská důstojnost společně se svobodou a rovností uvedena hned v prvním článku Listiny základních práv a svobod: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.“²

Samotný pojem lidské důstojnosti však v českých právních normách definován není („Na poli práva se však stále jedná o neurčité slovní spojení, jehož přesnějšího vymezení se nám nedostává. ... Nelze si nevšimnout, že definice z právního pohledu se s pojmem důstojnosti ve výsledku vůbec nevypořádává, říká pouze, že se jedná o jakýsi obecný pojem.“³; „Jaký je význam tohoto pojmu však není otázkou nijak jednoduchou a lehce zodpověditelnou. ... Podle mého názoru je pojem lidské důstojnosti značně široký, a proto jej nelze stručně definovat.“⁴). Různé definice lidské důstojnosti lze nalézt v odborné literatuře. Tak například Ottův slovní naučný uvádí, že „Důstojnost jest tolik, jako zasloužilost, hodnost, cena osobní, vážnost (v chování), ve smyslu konkrétním i úřad čestný.“⁵

V Encyklopedii ústavního práva je uvedeno: „Lidská důstojnost je pojem, který je v platné právní úpravě určitým obecným pojmem vyjadřujícím hodnotu chráněnou zejména Listinou, řadou mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, občanským a trestním zákonem, a to jako součást komplexnější integrity fyzické osoby. [...] Lidská důstojnost je pak nedělitelně svázána s pojetím rovnosti člověka jako všeobecným interpretačním principem

¹ ČESKÁ REPUBLIKA. Ústavní zákon: Ústava České republiky. In: Sběrka zákonů. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 1992, ročník 1993, částka 1, číslo 1.

² ČESKÁ REPUBLIKA. Listina základních práv a svobod. In: Sběrka zákonů. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 1992, ročník 1993, částka 1, číslo 2.

³ KOVÁČOVÁ, Monika. Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu České republiky. Olomouc, 2019. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci Právnická fakulta.

⁴ D. POPOVIČOVÁ, Lidská důstojnost jako filosoficko-právní pojem, Časopis pro právní vědu a praxi 17, č. 3 (2009), s. 225

⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 8. díl. Praha: Paseka, 1997. S. 229.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

s výraznou antidiskriminační povahou. [...] Obecně představuje důstojnost člověka právní ochranu před zacházením snižujícím důstojnost člověka jako lidské bytosti, resp. vůbec ochranu před uváděním do stavu nedůstojného člověka.“⁶

JUDr. Veronika Bauerová, MCs. píše: „Lidská důstojnost neboli humanita je součástí samotného lidství. Je onou specifickou kvalitou, která staví člověka do druhově nezaměnitelné veličiny. Je jeho samotnou identitou. Je hodnotou, kterou je člověk nahlížen jako individuum a současně jako sociální tvor s příslušností k lidskému společenství. Lidská důstojnost je nejvyšší ústavní princip, který není a nemůže být podřízen ostatním základním právům, neboť se nalézá v jejich jádru. Je jejich těžištěm. Lidská důstojnost ostatní základní práva interpretuje, propojuje a současně se stává nástrojem jejich ochrany. Stává se jejich atributem.“⁷

Darina Popovičová definuje lidskou důstojnost takto: „Lze říci, že lidská důstojnost se realizuje v přístupu k člověku, ke svobodě člověka, svobodě myšlení, v přístupu jednoho člověka k druhému, k etnickým skupinám, k lidem s odlišným náboženským smýšlením, k umírajícím, vězněným apod., lidská důstojnost se realizuje zastáváním hodnoty lidského života, hodnoty člověka a respektováním jeho potřeb fyzických, duchovních, duševních i sociálních, vyjadřováním úcty člověka k člověku pouze na základě jeho lidství; lidská důstojnost vyjadřuje požadavek zacházení s člověkem jako s člověkem a nikoli jako s věcí, vyjadřuje požadavek respektování všeho, co lidství představuje, požadavek, aby člověk byl vždy účelem a nikoli prostředkem.“⁸

Minimalistické jádro pojmu lidská důstojnost se pokusil zachytit Ch. McCrudden, který uvádí, že sestává ze tří tvrzení: (i) ontologické tvrzení: „každá lidská bytost je nadána z podstaty svého člověčenství jí vlastní hodnotou“; (ii) relační tvrzení: „tato hodnota by měla být uznána a respektována ostatními, přičemž jisté formy chování ostatních lidí jsou v rozporu s požadavkem na její uznání a respekt k ní“; (iii) tvrzení o limitaci státní moci: „stát by měl existovat pro lidi a nikoliv naopak“.⁹

⁶ MATEJKA, Ján. In KLÍMA, Karel a kol. Encyklopedie ústavního práva. Praha: ASPI, 2007, s. 144 – 145.

⁷ BAUEROVÁ, Veronika. Lidská důstojnost jako základ života [online]. In: . [cit. 2021-7-30]. Dostupné z: <https://www.ustavprava.cz/blog/2018/09/lidska-dustojnost-jako-zaklad-zivota/>

⁸ D. POPOVIČOVÁ. op. cit, s. 225

⁹ CH. MCCRUDDEN, “Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights”, European Journal of International Law 19 (2008), s. 679.

Podle různých definic lidské důstojnosti obsahuje lidská důstojnost tyto složky:

- odlišuje člověka od zvířat,
- je součástí osobnosti každého člověka,
- je spojena s hodnotou lidské osobnosti,
- zakládá rovnost všech lidí,
- garantuje každému člověku nedotknutelnost jeho osoby,
- ukládá povinnost zajistit každému člověku základní životní potřeby, nutné k důstojnému životu,
- je absolutní a nedotknutelnou hodnotou,
- je přirozenou vlastností každého člověka,
- je součástí kvality člověka, součástí jeho lidství,
- je cílem, účelem lidského života,
- dává každému člověku nárok na uznání jako lidské bytosti,
- dává každému člověku nárok na respekt,
- poskytuje každému člověku způsobilost k právům,
- garantuje každému člověku právo na život,
- dává lidem možnost být subjekty práv s vlastním rozhodováním o své osobě,
- je spojována se společenským statutem, postavením, rolí,
- je spojena s mravní silou,
- je spojena s osobní identitou.

Všechny výše uvedené definice a vyjádření k pojmu lidská důstojnost můžeme shrnout a zobecnit do následujících charakteristik.

Lidská důstojnost:

- je základem, přirozenou součástí osobnosti, identity každého člověka,
- definuje každého člověka jako lidskou bytost, která má nárok na respekt a úctu,
- garantuje každému člověku právo na život a nedotknutelnost jeho osoby, právo rozhodovat sám o sobě (osobní integrita),
- poskytuje každému člověku způsobilost k právům,
- zakládá rovnost všech lidí.

Na otázku, co to je lidská důstojnost, je možné odpovědět, že se jedná o:

- součást, přirozenost člověka,
- lidskou potřebu,
- hodnotu (= něco cenného, důležitého, významného),
- právo („oprávnění, nárok opřený o zákonná ustanovení, popř. odůvodněný zvyklostmi“¹⁰).

Lidská důstojnost je tedy přirozenou součástí a základní potřebou každého člověka, který je pojímán jako jedinečná lidská bytost s právem na nedotknutelnost života, na respekt a úctu. Je to jedna z nejvyšších lidských hodnot, která zakládá rovnost všech lidí a je v demokratických společnostech vnímána jako zákonem chráněné základní lidské právo. Nedílnou, důležitou součástí lidské důstojnosti každého člověka je garance nedotknutelnosti jeho osoby (osobní integrita).

V českém právním řádu je právo na lidskou důstojnost zakotveno především v Listině základních práv a svobod, a to v článku 1 („Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“) a v článku 10 („Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“). Dle občanského zákoníku má každý právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí (§ 3, odst. (2), písm. a).

Osobní integrita

Definice pojmu osobní integrita či jinak řečeno integrita osobnosti, není, stejně jako u lidské důstojnosti, jednoduchá.

Dle slovníku cizích slov je to „jednota, celistvost autentických vlastností osobnosti (zejména její hodnotové orientace) a chování“¹¹.

¹⁰ Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

¹¹ Osobní integrita. ABZ.cz: slovník cizích slov [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/integrita-osobnosti>

Slovník spisovné češtiny definuje osobnost takto:

- „1. souhrn vyhraněných vlastností urč. jedince: kouzlo (jeho) osobnosti
2. výrazný jedinec jako jejich nositel, individualita 2: umí zapůsobit, je to osobnost
3. osoba s významnou (společ.) funkcí, postavením ap.: vedoucí politické, vědecké osobnosti; kult osobnosti“¹².

Kristýna Schneiderová k tomu uvádí: „jestliže budeme hledat pojem osobnost ve výkladových slovnících, nedostaneme uspokojující odpověď“¹³.

Dle Tomáše Holčapka právo na integritu zahrnuje „nedotknutelnost života, zdraví, těla a myslí člověka“¹⁴.

Pro účely této práce budeme osobní integritu definovat především jako **právo každého člověka samostatně rozhodovat o svém životě (duševní integrita), zdraví a těle (tělesná integrita)**.

Osobní integrita je také velmi důležitou **součástí práva na lidskou důstojnost** Autonomie člověka „vyjadřuje schopnost vládnout sobě samému, tj. žít svůj život podle důvodů a motivů, které si určuji sám, a jež tak nejsou produktem vnější manipulace, ale vycházejí z autentického já. Respektování hodnoty autonomie člověka proto zabraňuje nepřipadným paternalistickým intervencím do jeho života, jež nerespektují, že je člověk schopen se rozhodovat podle sebe“¹⁵).

Právo na osobní integritu je garantováno především v Listině základních práv a svobod (čl. 7 „Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem. Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“), v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením („Článek 17 Ochrana osobní integrity Každá osoba se zdravotním postižením má právo na zachování vlastní fyzické a duševní integrity na rovnoprávném základě s ostatními“) a v Občanském zákoníku (§ 91 „Člověk je nedotknutelný“).

¹² Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

¹³ SCHNEIDEROVÁ, Kristýna. Integrita osobnosti a pracovní chování. Olomouc, 2017. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci Filozofická fakulta Katedra psychologie, str. 6.

¹⁴ Rozhodnutí soudu jako zdroj oprávnění zásahu do integrity. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2018, 8(3). ISSN ISSN 1804-8137.

¹⁵ WÁGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL a A KOLEKTIV. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6.

Občanský zákoník se ochraně osobnosti věnuje přímo v části nazvané „zásah do integrity“ (§ 93–103). Zde je uvedeno, že „mimo případ stanovený zákonem nesmí nikdo zasáhnout do integrity jiného člověka bez jeho souhlasu uděleného s vědomím o povaze zásahu a o jeho možných následcích“¹⁶. Závažnou újmu dle občanského zákoníku nelze někomu způsobit, i když s tím daný člověk souhlasí.

Důležité z hlediska sociálních služeb je postup v případě, že se jedná o zásah do osobní integrity osob, které jsou nezletilé nebo jejichž svéprávnost je omezena. Zákonný zástupce těchto osob, které nejsou schopny samy dát souhlas, může udělit souhlas k zásahu do jejich integrity, je-li to k jejich přímému prospěchu.

V případě, že se jedná o nezletilého ve věku 14 let a výše, či o osobu omezenou ve svéprávnosti, kteří se zásahem do své integrity vážně nesouhlasí, třebaže zákonný zástupce se zásahem souhlasí, je možné tento zákrok uskutečnit pouze se souhlasem soudu. Také v opačném případě, kdy osoba uvedená v předchozí větě vyžaduje zákrok, se kterým zákonný zástupce nesouhlasí, je možné zákrok provést jen se souhlasem soudu.

Občanský zákoník dále v § 101 uvádí, že „má-li být zasaženo do integrity člověka neschopného úsudku způsobem zanechávajícím trvalé, neodvratitelné a vážné následky nebo způsobem spojeným s vážným nebezpečím pro jeho život nebo zdraví, lze zákrok provést jen s přivolením soudu“.

---

¹⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Občanský zákoník. In: Sbírka zákonů. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, p. o., 2012, ročník 2012, částka 33.

PRÁVNÍ UKOTVENÍ PRÁVA NA LIDSKOU DŮSTOJNOST A OCHRANY OSOBNÍ INTEGRITY V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Ochrana základních lidských práv je jednou ze základních zásad, na kterých sociální služby v České republice stojí. Tyto základní zásady jsou uvedeny v § 2 Zákona o sociálních službách. V něm je stanoveno, že „sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob“. Zákon o sociálních službách přímo nestanoví, která lidská práva a základní svobody osob mají být dodržována, kromě jedné výjimky, uvedené opět v paragrafu 2. Touto výjimkou je právo na lidskou důstojnost: „Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob“.

Lidská důstojnost se objevuje také v požadavku na důstojné prostředí, ve kterém jsou sociální služby poskytovány. Tento požadavek se objevuje v § 38 Zákona o sociálních službách (zajištění **důstojného** prostředí a zacházení ve službách sociální péče) a v kritériu 13a) standardů kvality sociálních služeb (příloha č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb.): „Poskytovatel poskytuje pobytové nebo ambulantní sociální služby v takovém prostředí, které je **důstojné** [zvýraznil J.S.] a odpovídá okruhu osob a jejich individuálně určeným potřebám“.

Právo na nedotknutelnost osoby (osobní integritu) není v zákoně o sociálních službách přímo zmíněno. Ochrana osobní integrity se však věnuje § 89 Opatření omezuující pohyb osob, kde je přímo uvedeno, že do osobní integrity klientů zasahovat nelze: „Při poskytování sociálních služeb **nelze** [zvýraznil J.S.] používat opatření omezuující pohyb osob, jimž jsou sociální služby poskytovány“. Zároveň jsou zde však popsány výjimky, kdy je opatření omezuující pohyb osob možné použít, a pravidla, podmínky pro jejich použití. Porušení těchto pravidel a podmínek je přestupkem (§ 107, odst. 2, písm. e). Důležitost ochrany osobní integrity z pohledu zákona o sociálních službách je patrná z výše pokuty, kterou lze za tento přestupek uložit. Ve srovnání s ostatními přestupky dle zákona o sociálních službách se jedná o třetí nejvyšší pokutu (250 000 Kč), přičemž vyšší pokutu lze uložit pouze za poskytování sociálních služeb bez oprávnění k jejich poskytování a neplnění opatření k odstranění nedostatků zjištěných při kontrole registračních podmínek. V případě vyššího stupně společenské škodlivosti lze neoprávněné používání opatření omezuující pohyb osob kvalifikovat i jako trestný čin

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

omezování osobní svobody dle § 171 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, včetně možných soukromoprávních následků (povinnost nahradit způsobenou újmu).

Na základě výše uvedené lze tedy konstatovat, že lidská důstojnost a ochrana osobní integrity jsou dle zákona o sociálních službách dvě nejdůležitější lidská práva. Je povinností každého poskytovatele sociálních služeb, aby tato práva při poskytování sociálních služeb zajistil a naplnil.

OMEZENÍ PRÁVA NA LIDSKOU DŮSTOJNOST

S definicí pojmu lidská důstojnost souvisí dvě základní dimenze lidské důstojnosti, kterou lze pojímat jako objektivní ústavní hodnotu ve smyslu čl. 1 Listiny základních práv a svobod („Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“) nebo subjektivní právo ve smyslu čl. 10, odst. 1 Listiny („Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“). Tyto dvě dimenze jsou důležité z hlediska přípustnosti zásahů do lidské důstojnosti (zda je možné lidskou důstojnost z nějakého legitimního důvodu omezit). V kontextu sociálních služeb zda je možné z nějakého důvodu omezit lidskou důstojnost klientů, například je ubytovat v provizorních nedůstojných podmínkách nebo používat plastové misky místo skleněných talířů.

V pojetí objektivní ústavní hodnoty „je garance lidské důstojnosti normou, jež má za všech okolností přednost před ostatními normami. Přednost před ostatními normami za všech okolností znamená vyloučení poměrování. To zase znamená, že každý zásah do lidské důstojnosti je taktéž jejím porušením“¹⁷.

Pokud je lidská důstojnost vnímána jako subjektivní právo, je možné do ní zasahovat a rozlišovat mezi oprávněnými a neoprávněnými zásahy. „Přiměřený zásah je oprávněný, a proto ústavně konformní. Opak platí v případech zásahu nepřiměřeného.“¹⁸

Dle existující judikatury ústavního soudu se v praxi při jeho rozhodování používají oba přístupy. Jako objektivní ústavní hodnota je lidská důstojnost uvedena v nálezu Ústavního soudu ze dne 6. března 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09: „Lidská důstojnost totiž představuje nejvyšší hodnotu stojící v základu celého českého právního řádu, jakož i ústavního pořádku, a lze ji tak nahlížet jako finální účel obou zmíněných, jimž dodává legitimitu (viz preambuli k Ústavě České republiky). Tím se lidská důstojnost stává objektivní ústavní kategorií a působí ve vztahu k ostatním jinak nehierarchicky uspořádaným základním právům (klasickým a politickým) jako hodnota nadřazená. Pod zorným úhlem výše uvedeného je tak jakýkoliv zásah či snížení lidské důstojnosti skutečně nezbytné vnímat jako zásah velmi závažný, a tedy i stěžejně reparační,

¹⁷ ROBERT, Alexy. Lidská důstojnost a princip proporcionality. Právník. 2015, 2015(11), 867-878. s. 867

¹⁸ ROBERT, Alexy. op. cit, s. 867

neboť lidská důstojnost je hodnotou horizontálně neporovnatelnou s ostatními ústavními hodnotami či společenskými normami, je zcela nenahraditelná jiným statkem, tím méně je pak hodnotou kvantifikovatelnou či vyčíslitelnou v penězích.“¹⁹ V nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16 se však o lidské důstojnosti hovoří v souvislosti s čl. 10, odst. 1 Listiny základních práv a svobod jako o právu subjektivním: „V čl. 10 odst. 1 Listiny je naopak lidská důstojnost (spolu se souvisejícími hodnotami osobní cti, dobré pověsti a jména) zakotvena i jako subjektivní právo domáhat se jejího respektování vůči orgánům veřejné moci ‚stanoveným postupem‘ podle čl. 36 odst. 1 Listiny i tím, že toto právo uplatní formou svého sebeurčení.“²⁰

Lidská důstojnost je tedy společně se svobodou a rovností nejdůležitějším lidským právem. Pokud ho chápeme v užším slova smyslu jako přirozenou součást člověka, základní lidskou potřebu, hodnotu, jako „nepodkročitelný standard zacházení s člověkem jako s lidskou bytostí“²¹, **nelze do něj zasahovat vůbec, nelze ho nijak omezit.** V případě, že právo na lidskou důstojnost chápeme v širším slova smyslu, který zahrnuje všechny jeho jednotlivé složky, lze ho **výjimečně a jen v nejnútnejších případech omezit.** Je však vhodnější hovořit o **omezení jednotlivých složek práva na lidskou důstojnost** (například zásahy do osobní integrity) než o omezení lidské důstojnosti samotné. Zásahy jsou možné jen v zájmu ochrany zdraví či života, za použití principu proporcionality a „pouze za podmínek stanovených LZPS, a zároveň musí splňovat zákonné požadavky, především požadavky ZSS [zákon o sociálních službách – J.S.] a ZZS [zákon o zdravotních službách – J.S.]. Tato omezení nesmí být zneužívána, tedy konána svévolně, bez zákonného podkladu“²². Vždy zde totiž „existuje riziko, kdy nelidské nebo ponižující zacházení s pacienty bude nahlíženo jako jednání v souladu s určitou politikou, vnitřními předpisy, nebo jako jednání pro ‚dobro‘ pacienta“²³.

Nikdy však nelze podrobit žádného člověka mučení, krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu (viz kapitola „Špatné zacházení“).

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 6. března 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09, bod 33.

²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16, bod 17.

²¹ Zpráva z návštěv zařízení Vazební věznice Ostrava. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2019 [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/NZ_20-2019_Vazebni_veznice_Ostrava_SN_-_zprava.pdf

²² KUBAČKOVÁ, Kristina. Špatné zacházení v instituci poskytující zdravotní a sociální služby. Brno, 2014. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity Obor právo a právní věda Katedra mezinárodního a evropského práva, s. 46

²³ KUBAČKOVÁ, Kristina. op. cit, s. 32

Princip proporcionality

Omezení práva na lidskou důstojnost je možné pouze při jeho kolizi s jiným základním lidským právem nebo veřejným zájmem.

„K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. V těchto situacích je nutné stanovit podmínky, za splnění kterých má prioritu jedno základní právo či svoboda, a za splnění kterých jiné. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody.“²⁴

Omezení základní práva či svobody ve prospěch jiného práva lze pouze za splnění dvou podmínek: „První podmínkou je jejich vzájemné poměrování, druhou je požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva, resp. svobody (čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod)“²⁵.

K vzájemnému poměrování kolidujících práv se používá tzv. princip proporcionality.

„Princip proporcionality je právním principem, který se využívá při střetu dvou či více práv mezi sebou (např. právo na soukromí vs. právo na informace) nebo také při vzájemné kolizi práva a veřejného statku (např. svoboda projevu vs. ochrana mravnosti).“²⁶

„Princip proporcionality v podstatě spočívá v nalezení optimálního vztahu mezi kolidujícími ústavně chráněnými hodnotami, ať již jde o kolizi dvou základních práv (např. vlastnické právo versus právo na soukromí) či o kolizi základního práva s určitým veřejným statkem (např. svoboda projevu versus ochrana mravnosti). Např. instalace kamerového systému na dům v zájmu ochrany vlastnictví může zasáhnout právo osob pohybujících se v blízkosti domu, omezení vysílání určitých pořadů před 22. hodinou v zájmu ochrany mravnosti nedospělých osob zasahuje do svobody projevu. Domovní prohlídka nutná v zájmu zajištění věcí pro trestní řízení (tj. pro veřejnou bezpečnost) zasahuje do práva na domovní svobodu atd.“²⁷

²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl.ÚS 4/94

²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl.ÚS 4/94

²⁶ Princip proporcionality. IURIUM WIKI [online]. [cit. 2021-02-26]. Dostupné z: https://wiki.iurium.cz/w/Princip_proporcionality

²⁷ BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. s. 95

Posuzování dle principu proporcionality (test proporcionality) znamená postupné posouzení těchto tří kritérií:

- a) vhodnost,
- b) potřebnost,
- c) přiměřenost (proporcionalita v užším slova smyslu).

„Aplikace principu proporcionality standardně spočívá ve třech krocích, konkrétně požadavku vhodnosti (způsobilost), potřebnosti (nezbytnosti) a přiměřenosti. Zde zdůrazňuji, že proporcionalita opatření je podmínkou jeho ústavnosti i ve výjimečném stavu. Opatření je zároveň nutno v průběhu času přehodnocovat, neboť proporcionalita je vázána na faktický stav a opatření, které může být proporcionalní v čase extrémního nebezpečí (například právě zákaz vycházení z domu), může být v době pominutí rizika protiústavní.“²⁸

Vhodnost

U prvního kritéria se posuzuje, zda je možné zvoleným prostředkem dosáhnout stanoveného cíle. Například zda je omezení svobody pohybu klientů v domově se zvláštním režimem na uzavřeném oddělení vhodným prostředkem pro ochranu jejich zdraví či života.

„Prvním je kritérium vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zdali institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl /ochranu jiného základního práva/“.²⁹

Potřebnost

V rámci druhého kritéria se zjišťuje, zda nelze požadovaného cíle dosáhnout jiným způsobem tak, aby nebylo nutné omezovat nějaké základní lidské právo či svobodu. Například zda nelze chránit zdraví či život klientů v domově se zvláštním režimem jiným způsobem, než je umístit na uzavřené oddělení.

„Druhým kritériem poměrování základních práv a svobod je kritérium potřebnosti, spočívající v porovnávání legislativního prostředku, omezujícího základní právo resp. svobodu, s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod.“³⁰

²⁸ Omezování vycházení klientů v pobytových zařízeních sociálních služeb: Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv 2021 č. 15/2021/OZP [online]. In: . 27. 4. 2021 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9108>

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl.ÚS 4/94

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl.ÚS 4/94

Přiměřenost

Třetí kritérium porovnává přiměřenost zvoleného prostředku ve vztahu k omezenému právu. Jinými slovy se porovnává důležitost kolidujících práv. Například zde jsou zdraví či život klientů v domově se zvláštním režimem dostatečně tak důležitými hodnotami, aby jejich ochrana ospravedlnila omezení jiné důležité hodnoty, tj. osobní svobody klientů.

„Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv.“³¹

Praktický příklad aplikace principu proporcionality lze nalézt v nálezu Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16. Jednalo se o případ, kdy muž ve výkonu trestu odnětí svobody odmítl podrobit vyšetření moči ke zjištění přítomnosti omamných látek v těle před zdravotní sestrou z důvodu stydlivosti.

U prvního kritéria vhodnosti Ústavní soud uvedl, že toto kritérium bylo splněno: „testování odebíraných vzorků moči ústavně konformním postupem při protidrogové prevenci. S ohledem na jeho smysl je nezbytné, aby tato procedura probíhala za dohledu jiné osoby, která tak má možnost ověřit původ odebíraného vzorku, a dále zaručit, že s ním nebylo manipulováno v rozporu s požadavky pro takový odběr.“³²

Druhé kritérium potřebnosti však podle Ústavního soudu naplněno nebylo, neboť přítomnost zdravotní sestry u odběru vzorku moči nebyla nezbytně nutná a daného cíle (dohled jiné osoby) bylo možno dosáhnout i přítomností někoho jiného mužského pohlaví, například dozorce: „Dozor (přítomnost) zdravotní sestry nad průběhem této procedury uvedený účel bezpochyby naplňuje, není však k jeho dosažení nezbytný, takže uvedené omezení dle Ústavního soudu selhává u posouzení podmínky potřebnosti či účelnosti (ve vazbě na legitimní cíl či účel zásahu). ... Podle tvrzení stěžovatele, soudy nijak nevyvráceného, tento dozor v minulosti vykonávali dozorcí (muži).“

Princip proporcionality použila také zástupkyně veřejného ochránce práv ve svém doporučení Omezení vycházení klientů v pobytových zařízeních sociálních služeb č. 15/2021/OZP ze dne 27. 4. 2021.

³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl.ÚS 4/94

³² Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16, bod 25.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Zde posuzovala mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví (dále jen "MZD"), které ode dne 12. dubna 2021 stanovilo „pro klienty služeb domovy se zvláštním režimem a domovy pro seniory možnost opustit objekt zařízení pouze za podmínky absolvování dvou antigenních testů a následné několikadenní izolace klienta“³³.

V prvním kroku zástupkyně ombudsmana posuzovala, „zda je opatření způsobilé dosáhnout určitého cíle, tj. ochránit život a zdraví klientů a pracovníků a zařízení a zabránit šíření onemocnění COVID -19. Domnívám se, že v tomto ohledu opatření obstojí“³⁴.

Ve druhém kroku si zástupkyně ombudsmana položila otázku, zda šlo tohoto cíle dosáhnout i jinými prostředky. Zde konstatovala: „Opatření dle mého názoru v tomto ohledu neobstojí v druhém kroku testu proporcionality, kterým je požadavek potřebnosti /nezbytnosti/. Naopak shledávám toto opatření v tomto ohledu jako nadbytečné a jako zbytečnou zátěž pro klienty i personál. Domnívám se tak, že znění tohoto opatření s ohledem na výše uvedené představuje porušení práva na soukromý a rodinný život lidí žijících v těchto zařízeních.“³⁵.

---

³³ Omezování vycházení klientů v pobytových zařízeních sociálních služeb: Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv 2021 č. 15/2021/OZP [online]. In: . 27. 4. 2021 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9108>

³⁴ Omezování vycházení klientů v pobytových zařízeních sociálních služeb: Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv 2021 č. 15/2021/OZP [online]. In: . 27. 4. 2021 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9108>

³⁵ Omezování vycházení klientů v pobytových zařízeních sociálních služeb: Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv 2021 č. 15/2021/OZP [online]. In: . 27. 4. 2021 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9108>

SITUACE LEGITIMNÍHO OMEZENÍ PRÁVA NA LIDSKOU DŮSTOJNOST V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Do jednotlivých komponent práva na lidskou důstojnost, například do osobní integrity, lze zasahovat pouze výjimečně jen v nejnnutnějších případech, a vždy po zvážení nutnosti jeho použití dle principu proporcionality. Klíčovou otázkou je, zda při poskytování sociálních služeb existují situace, kdy z důvodu ochrany nějakého jiného základního práva nebo veřejného zájmu lze oprávněně, přiměřeně zasahovat do některé z komponent práva na lidskou důstojnost.

Jedinou hodnotou, která může ospravedlnit zásahy do lidské důstojnosti klientů sociálních služeb, je lidský život a zdraví. V některých případech je v zájmu ochrany jejich života nebo zdraví nutné omezit jejich autonomii a zasáhnout do jejich osobní integrity, a to jak duševní (rozhodování o svém životě a osobě), tak tělesné (léčba, medikace). Zde se vracíme k osobní integritě jako nedílné součásti lidské důstojnosti každého člověka. Jakýkoliv zásah do osobní integrity je pak i zásahem do práva na lidskou důstojnost.

Zasáhnout do osobní integrity (a tím i do práva na lidskou důstojnost) klientů lze pouze za splnění těchto tří podmínek:

1. Účelem zásahu je **ochrana zdraví či života klientů či jiných fyzických osob**.
2. Zasahovat je možnou **pouze na základě zákona a v jeho mezích** (viz Listina základních práv a svobod: „(1) Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.“). Poskytovatel tedy musí konkrétní opatření vždy zdůvodnit konkrétním paragrafem nějaké právní normy.
3. Dané opatření musí být podrobena **testu proporcionality**.

Dále jsou uvedeny konkrétní situace, kdy je možné (při splnění všech tří výše uvedených podmínek) v sociálních službách legitimně zasahovat do osobní integrity klientů a tím i omezovat jejich právo na lidskou důstojnost.

Použití opatření omezující pohyb osob

Dle § 89 Zákona o sociálních službách lze v některých výjimečných případech použít vůči klientům sociálních služeb fyzické úchopy, umístit je do místnosti zřízené k bezpečnému

pobytu, případně na základě ordinace přivolaného lékaře a za jeho přítomnosti podat léčivé přípravky.

Vždy však musí být použity za účelem ochrany zdraví či života klientů nebo jiných fyzických osob.

Opatření omezující pohyb osob můžeme jako modelový příklad podrobit zkoumání dle principu proporcionality.

Vhodnost

Cíl použití opatření je přímo uveden v § 89. Tato opatření lze použít pouze a jenom za účelem ochrany zdraví a života klientů nebo jiných fyzických osob (dle § 89: „k odstranění přímého ohrožení jejich zdraví a života a života jiných fyzických osob“). Před použitím opatření omezující pohyb osob je tedy nutné vždy vyjasnit, za jakým účelem je chce poskytovatel sociálních služeb použít. Pokud se jedná o ochranu zdraví a života, jsou tato opatření vhodná. Pokud by jejich účelem bylo něco jiného, kritérium vhodnosti nemůže být naplněno a opatření nemohou být použita.

Potřebnost

Splnění kritéria potřeby je také přímo uvedeno v § 89: „Opatření omezující pohyb osob lze použít pouze tehdy, pokud byla neúspěšně použita jiná opatření pro zabránění takového jednání osoby, které ohrožuje její zdraví a život nebo zdraví a život jiných fyzických osob“. Tedy, kritérium potřeby je splněno, pokud byla použita jiná opatření (například slovní zklidnění situace, odvrácení pozornosti, rozptýlení, aktivní naslouchání) a tato opatření se ukázala jako neúčinná. Dle paragrafu 89 přitom poskytovatel sociálních služeb „musí poskytovat sociální služby tak, aby metody poskytování těchto služeb předcházely situacím, ve kterých je nezbytné použít opatření omezující pohyb osob“.

Přiměřenost

Hodnota lidské důstojnosti zde stojí v opozici vůči hodnotě lidského života a zdraví. Důležitost lidského života a zdraví zdůraznil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 17. 12. 2012: „Právo na zdraví úzce souvisí s právem na život; zdraví patří mezi nejvýznamnější faktory ovlivňující kvalitu lidského života, a řadí se tak mezi absolutní základní práva a hodnoty.

Zdraví je jedním ze základních předpokladů pro požívání ostatních práv. ...nejvyšší míru ochrany požívají lidský život, integrita člověka, lidská důstojnost a svoboda“³⁶.

Na otázku, zda je hodnota lidského života a zdraví tak důležitým veřejným zájmem, že opravňuje zásahy do lidských práv, můžeme tedy odpovědět kladně a považovat kritérium přiměřenosti za splněné.

Použití opatření omezující pohyb osob můžeme tedy za splnění podmínek uvedených v Zákoně o sociálních službách považovat ze legitimní omezení (zásah) do práva na lidskou důstojnost klientů sociálních služeb.

Detence v zařízeních sociálních služeb

Zákon o sociálních službách připouští, že v některých situacích může dojít k přijetí klienta do pobytového zařízení sociálních služeb bez jeho souhlasu (viz § 91a). V těchto situacích je nutné postupovat v souladu s příslušnými ustanoveními Zákona o sociálních službách a Zákona o zvláštních řízeních soudních č. 292/2013 Sb. (oddíl 3 Řízení o vyslovení nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb). Podrobněji je tato problematika popsána a řešena v Doporučeném postupu MPSV č. 5/2018, kterým se nahrazuje doporučený postup č. 04/2017, k detencím v zařízení sociálních služeb.

Detenci v zařízeních sociálních služeb je dle Zákona o sociálních službách možno použít pouze v případě, že je ohrožen život klienta nebo by hrozilo vážné poškození jeho zdraví anebo by totéž hrozilo osobám v jeho okolí.

Omezení osobní svobody klientů v zájmu ochrany jejich zdraví a života

Jakékoliv omezení osobní svobody³⁷ je zásahem do osobní integrity klientů. V sociálních službách je někdy nutné v zájmu ochrany zdraví a života klientů přijímat opatření, které omezí jejich osobní svobodu, například:

- zákaz samostatného opuštění zařízení pobytové sociální služby,
- zákaz používání určitých nástrojů (nožů, nůžek apod.),

³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV.ÚS 444/11

³⁷ „Osobní svobodu v širším slova smyslu lze ztotožnit s pojmem obecné svobody lidské bytosti (osoby) ve všech sférách její činnosti. Svoboda v tomto pojetí má aspekty vnitřní (svoboda svědomí) i vnější (svoboda pohybu či projevu) projevu. Jakákoliv vnější moc, regulující vnější projevy bytosti či dokonce její smýšlení, je tak zásahem do svobody.“ VYHNÁNEK, Ladislav. Omezení osobní svobody v právním řádu ČR. Brno, 2008. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. s. 10

- zákaz samostatného stravování (= bez přítomnosti, asistence personálu).

Účelem těchto opatření je zajistit, aby sociální služby byly poskytovány „v zájmu osob [= klientů – J.S.] a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob“³⁸. Za náležitě kvalitní služby je možné považovat pouze bezpečné služby, tedy takové, kde vinou nekvalitně poskytovaných služeb nedochází k ohrožení zdraví nebo života klientů či jiných fyzických osob. Jedním ze základních práv dle Listiny základních práv a svobod je také právo na ochranu zdraví a života.

Dle Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2015 má dále poskytovatel sociálních služeb zvláštní prevenční povinnost na základě § 89, odst. 4: „Proto se připouští rovněž použití omezujících opatření, aby si tyto osoby nepřivodily újmu na zdraví či životě, přičemž za zákonem stanovených podmínek může jít při sledování tohoto zájmu i o omezení pohybu, byť subsidiárně. Mají být totiž použita přiměřená opatření a v první řadě se vyžaduje, aby metody poskytování služeb předcházely situacím, ve kterých je nezbytné použít opatření omezující pohyb osob. Z toho je zřejmé, že zákon v ustanovení § 89 odst. 4 formuluje a ukládá poskytovateli sociální péče zvláštní prevenční povinnost, jejíž obsah blíže nedefinuje, a ponechává tedy na úvaze a zvážení konkrétních okolností výběr opatření, jimiž lze předejít využití krajního přístupu, jímž je přímé omezení pohybu ubytované osoby, to vše s cílem zabránit újmě na jejím zdraví nebo životě.“³⁹

Všechna tato omezení musí být činěna:

1. na základě informovaného souhlasu klientů („Základním předpokladem oprávněného užití omezujícího opatření je projev vůle klienta. Je namístě používat pojem informovaný souhlas, neboť stejně jako v oblasti zdravotnictví je jím podmíněn zásah do integrity člověka, do jeho základních práv. Předpokladem informovaného souhlasu je uvědomění si, s čím je souhlas vyslovován – povaha a důsledky věci v případě poskytnutí i neposkytnutí souhlasu. Předcházet mu tedy musí řádné poučení. Další podmínkou je svoboda souhlasu – při jeho poskytování i následně, kdy musí být zajištěna možnost jeho zpětvzetí. Vzhledem k právní jistotě poskytovatele lze předpokládat písemnou /formulář, plán/ formu souhlasu.

³⁸ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, p.o. 2006, ročník 2006, částka 37.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.12.2015: Spisová značka 25 Cdo 552/2014. Zákony pro lidi [online]. [cit. 2021-7-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/25-cdo-552-2014>

Uvažovat lze i o poskytnutí informovaného nesouhlasu – reverzu – v situacích, kdy z důvodu ochrany života a zdraví klienta poskytovatel služby navrhuje použití určitého opatření, ale klient s ním nesouhlasí a přebírá na sebe odpovědnost za případné důsledky.⁴⁰⁾

2. nebo na základě individuálního posouzení rizik v případě, že zdravotní stav klienta neumožňuje dát informovaný souhlas („Zařízení je povinno u každého klienta individuálně zvažovat a vyhodnocovat rizika a teprve na základě tohoto zhodnocení přistoupit k možným restriktivním opatřením, která jsou prováděna vždy pouze v zájmu klienta a za použití nejmírnějších omezení.“⁴¹⁾).

Hygienická a protiepidemická opatření

K předcházení vzniku a šíření infekcí jsou poskytovatelé některých pobytových sociálních služeb (týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem) povinni činit hygienická a protiepidemická opatření k předcházení vzniku a šíření infekce spojené se zdravotní péčí, v některých případech i proti vůli klientů (například zákaz nebo omezení styku skupin fyzických osob podezřelých z nákazy s ostatními fyzickými osobami) – viz Zákon o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů č. 258/2000 Sb.

U těchto opatření je velmi důležitá aplikace principu proporcionality, protože právní normy stanovují podmínky jejich použití velmi obecně, což dává poskytovatelům velký prostor pro jejich vlastní uvážení.

⁴⁰ Zpráva z návštěv zařízení sociálních služeb pro seniory. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2007 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/?id=101656>

⁴¹ Souhrnná zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv domovy pro osoby se zdravotním postižením. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2009 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7734>

PORUŠENÍ PRÁVA NA LIDSKOU DŮSTOJNOST V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Omezení práva na lidskou důstojnost je za podmínek uvedených v předchozí kapitole možné a potřebné. Porušení práva na lidskou důstojnost je v sociálních službách nepřijatelné, je v rozporu se základními zásadami poskytování sociálních služeb uvedených v § 2 Zákona o sociálních službách.

Pokud se zaměstnanci sociální služby dopustí porušení práva na lidskou důstojnost, může se jednat o:

- trestný čin,
- přešůpek,
- neetické jednání.

Rozlišovat tyto tři způsoby je důležité z hlediska následků, které porušení práva na lidskou důstojnost může mít pro zaměstnance poskytovatele sociálních služeb. U trestného činu může být osobě, která se porušení dopustila, uložena například trest odnětí svobody nebo zákaz činnosti. Pokud se někdo dopustí přešůpku, může mu být uložena pokuta nebo omezující opatření (například povinnost podrobit se vhodnému programu pro zvládání agrese nebo násilného chování).

Trestné činy a přešůpky patří do veřejnoprávní odpovědnosti. Kromě toho existuje i soukromoprávní odpovědnost, kam patří občanskoprávní odpovědnost (odpovědnost za škodu, újmu) a pracovněprávní odpovědnost (odpovědnost zaměstnavatele, odpovědnost zaměstnance).

Trestné činy proti lidské důstojnosti

V Trestní zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) jsou v hlavě třetí uvedeny trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Mezi tyto trestné činy patří:

- znásilnění,
- sexuální nátlak,
- pohlavní zneužití,
- soulož mezi příbuznými,

- kuplířství,
- prostituce ohrožující mravní vývoj dětí,
- šíření pornografie,
- výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií,
- zneužití dítěte k výrobě pornografie,
- účast na pornografickém představení,
- navazování nedovolených kontaktů s dítětem.

Mezi další trestné činy, které porušují lidskou důstojnost, lze počítat také:

- pomluvu dle § 184 Trestního zákoníku („kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu“⁴²),
- týrání svěřené osoby dle § 198 Trestního zákoníku,
- omezení osobní svobody dle § 171 Trestního zákoníku.

Pomluvu („nepravdivá špatná zpráva o někom“⁴³) můžeme považovat za trestný čin porušující lidskou důstojnost ze dvou důvodů.

Za prvé je v čl. 10 Listiny základních práv a svobod osobní čest, dobrá pověst a ochrana jména každého člověka uvedena v jednom kontextu s lidskou důstojností („Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“).

Za druhé se jedná o vážný zásah do osobnosti pomlouvané osoby, její osobní integrity, tedy i lidské důstojnosti.

Aby se u pomluvy jednalo o trestný čin, je klíčovým pojmem „značná míra“ škody. Musí jít tedy o škodu, která může mít za následek například rozvod, ztrátu zaměstnání apod.

Týráním svěřené osoby se dle Policie ČR „rozumí zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti s určitou trvalostí. Oběť takové nakládání pociťuje jako těžké příkoří. Jedná se například o soustavné trestání formou surového bití rukou nebo pomocí různých předmětů, kopání, tahání za vlasy, dlouhou dobu trvající klečení, přivazování

⁴² ČESKÁ REPUBLIKA. Trestní zákoník. In: Sbíрка zákonů. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, 2009, ročník 2009, částka 11.

⁴³ Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

ke stolu, k topení, ponechání v chladném prostředí bez nutného oblečení, déle trvající odpirání stravy, časté buzení apod.

Obětí může být svěřená osoba, tedy nejen dítě, ale i osoba zletilá, která pro stáří, nemoc, invaliditu, mentální retardaci je odkázána na péči jiných osob.⁴⁴

O trestný čin omezení osobní svobody by se jednalo, pokud by poskytovatel sociálních služeb při použití opatření omezující pohyb osob vědomě postupoval v rozporu s § 89 Zákona o sociálních službách. To může být například situace, kdy poskytovatel zavřel klienta do místnosti zřízené k bezpečnému pobytu jako trest za porušování pravidel zařízení. Konkrétně se jednalo o situaci, kdy klient fyzicky napadl jiného klienta a způsobil mu vážné zranění. Tuto skutečnost však poskytovatel zjistil až následující den poté, kdy k ní došlo. Klient, který fyzicky napadl jiného klienta, však byl za trest na 24 hodin umístěn do místnosti zřízené k bezpečnému pobytu.

Přestupky proti lidské důstojnosti

Podobně jako u trestného činu pomluvy, existuje dle Zákona č. 251/2016 Sb. (Zákon o některých přestupcích) přestupek proti občanskému soužití, kde je uvedeno: „Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že a) jinému ublíží na cti tím, že ho zesměšní nebo ho jiným způsobem hrubě urazí“.

„Pomluva, která splňuje znaky přestupkového jednání, musí spočívat v zesměšnění pomlouvaného nebo v jeho urážce jiným způsobem. Již informace sdělená jedné osobě, která jinému způsobí újmu na jeho cti, je způsobilá naplnit skutkovou podstatu tohoto přestupku.“⁴⁵

Neetické jednání

Trestný čin a přestupek jsou nejen jednáním v rozporu s příslušnými právními normami, ale také jednáním v rozporu s etikou.

⁴⁴ Týrání svěřené osoby. Policie České republiky [online]. Praha [cit. 2021-4-29]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-tyrani-sverene-osoby.aspx>

⁴⁵ MOKRENOVÁ, Lucie. Pomluva napříč českým právním řádem a jak se jí bránit. epravo [online]. [cit. 2021-4-29]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pomluva-napric-ceskym-pravnim-radem-a-jak-se-ji-branit-107767.html>

Pro účely této práce však pojmem „neetické jednání“ budeme označovat jakékoliv chování zaměstnanců poskytovatele sociálních služeb, které nemá znaky trestného činu či přestupku, ale porušuje lidskou důstojnost klientů.

Porušení lidské důstojnosti klientů je nejen v rozporu s etikou (nauka „zabývající se správným /obvyklým/ jednáním v lidském společenství“⁴⁶), ale i s vnitřními pravidly poskytovatele.

Klíčem k pochopení toho, co může být považováno za neetické jednání porušující právo na lidskou důstojnost, je definice lidské důstojnosti jako charakteristiky, která odlišuje člověka od zvířat a věcí. Člověk je v tomto smyslu „bytost se schopností myšlení, řeči a práce“⁴⁷, být člověkem znamená především:

- uvědomovat si sám sebe, rozhodovat sám o sobě a nést odpovědnost za své činy,
- vést určitý způsob života především v oblasti zajištění základních životních potřeb, péči sám o sebe a trávení svého času,
- schopnost uzpůsobovat své životní prostředí pomocí nástrojů,
- žít ve vztazích s dalšími lidmi a komunikovat s nimi,
- prožívat svůj život prostřednictvím emocí (štěstí, smutek, spokojenost apod.),
- pamatovat si svou minulost a plánovat svou budoucnost,
- mít duchovní a spirituální potřeby.

Za porušení práva na lidskou důstojnost pak lze považovat všechny situace, ve kterých klientovi sociálních služeb není umožněno:

- rozhodovat sám o sobě (= nelegitimní zásahy do jeho tělesné a duševní integrity),
- vést způsob života člověku vlastní,
- uzpůsobit si své životní prostředí dle svých přání a potřeb,
- stýkat se s dalšími lidmi a komunikovat s nimi,
- prožívat spokojený život,
- vzpomínat na svou minulost a mít možnost realizovat představy o své budoucnosti,
- naplnit své spirituální a duchovní potřeby.

⁴⁶ JANKOVSKÝ, Jiří. Etika pro pomáhající profese. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6, s. 21

⁴⁷ Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

Lidská důstojnost klientů sociálních služeb je porušena vždy, když se k nim poskytovatelé sociálních služeb nechovají jako k lidem, ale jako k věcem.

Hlavní rozdíly mezi člověkem a věcí ukazuje následující tabulka.

Člověk	Věc
Má vlastní vůli = bereme ohled na jeho přání a potřeby.	Nemá vlastní vůli = neptáme se, co chce, potřebuje.
Má určitý, jemu vlastní způsob života = pomáháme mu zajistit určitou úroveň kvality života v souladu s jeho přáními a normami společnosti, především v oblasti bydlení, péče o svou osobu, zaměstnání a trávení času.	Nemá život = neřešíme způsob, jak žije.
Potřebuje určité, jemu vlastní životní prostředí = uzpůsobujeme životní prostředí individuálním přáním a potřebám člověka.	Nepotřebuje ke svému životu určité prostředí = je jedno, kde se nachází.
Je tvor společenský, potřebuje ke svému životu další lidi = umožňujeme mu komunikovat s dalšími lidmi dle jeho přání a potřeb.	Nepotřebuje ke svému životu další věci = nestaráme se o jeho vztahy.
Má emoce = nabízíme možnost prožívat šťastný a spokojený život.	Nemá emoce = štěstí a spokojenost nemusíme řešit.
Má vědomí minulosti a budoucnosti = umožňujeme mu vyrovnat se se svou minulostí a poskytujeme příležitost realizovat představy o své budoucnosti.	Neuvědomuje si minulost ani budoucnost = nemusíme řešit, co bylo a co bude.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

<p>Má duchovní, spirituální potřeby = poskytujeme mu možnost tyto potřeby naplnit.</p>	<p>Nemá duchovní a spirituální potřeby = o tyto potřeby se nemusíme starat.</p>
--	---

SITUACE MOŽNÉHO PORUŠENÍ PRÁVA NA LIDSKOU DŮSTOJNOST V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Níže je uveden výčet nejčastějších situací, kdy je v praxi sociálních služeb právo na lidskou důstojnost porušováno. Obecně se jedná o tyto situace:

- špatné zacházení s klienty,
- život klientů v nedůstojných podmínkách,
- nelegitimní zásahy do osobní integrity klientů.

Špatné zacházení

„Špatné zacházení je jednání vůči člověku, které nepřijatelným způsobem zasahuje do jeho integrity a potažmo jeho lidské důstojnosti. Nezahrnuje pouze způsobení fyzické bolesti, ale také psychické útrapy, neboť obě tyto složky jsou vzájemně propojeny – psychická bolest negativně ovlivňuje fyzické zdraví člověka a naopak.“⁴⁸

Dle Evropského soudu pro lidská práva špatné zacházení je takové, které „dosahuje určitého minima závažnosti a zahrnuje skutečné ublížení na těle nebo intenzivní fyzické či psychické utrpení. Zacházení může být považováno za ponižující ... tam, kde pokořuje nebo potupuje jednotlivce, a tím ukazuje na nedostatek úcty k němu nebo snižuje jeho lidskou důstojnost či vyvolává pocity strachu, úzkosti anebo méněcennosti způsobilé zlomit jeho psychickou a fyzickou odolnost“⁴⁹. „Posouzení tohoto minima je svou povahou relativní: závisí na všech okolnostech případu, a zejména na povaze a kontextu zacházení, podmínkách jeho výkonu, jeho trvání, fyzických a mentálních účincích, a někdy také na pohlaví, věku a zdravotním stavu oběti“.⁵⁰

Specifickou definici špatného zacházení se seniory, kterou převzala i Světová zdravotnická organizace, definovala v roce 1993 organizace Action on Elder Abuse. Jedná se o „samostatný nebo opakovaný akt nebo nedostatek přiměřené aktivity, který se vyskytuje v jakémkoli vztahu, kde je očekávána důvěra, a který způsobuje újmu nebo utrpení starší osobě“⁵¹.

⁴⁸ Lidská práva: Studijní text k přípravě na složení zvláštní části úřednické zkoušky. Praha: Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, 2020, s. 104

⁴⁹ Rozsudek ESLP č. 2346/02 ve věci Pretty v. Spojené království ze dne 29. 4. 2002, Dostupné z: [http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/D92BF022DF5F7ED3C125845E0032462D/\\$file/Pretty%20proti%20Spojen%C3%A9mu%20kr%C3%A1lovstv%C3%AD_ rozsudek.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/D92BF022DF5F7ED3C125845E0032462D/$file/Pretty%20proti%20Spojen%C3%A9mu%20kr%C3%A1lovstv%C3%AD_ rozsudek.pdf?open&)

⁵⁰ Rozsudek ESLP č. 30210/96 ve věci Kudla proti Polsku ze dne 26. 10. 2000, Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/3D9DF78AFB146806C125845D003792BB?openDocument&Highlight=0,

⁵¹ KUBAČKOVÁ, Kristina. op. cit, s. 29

Zákaz špatného zacházení platí absolutně, patří mezi kogentní normy mezinárodního práva, které není možné nějak omezit. Dle Evropské úmluvy o lidských právech nelze špatné zacházení připustit ani „v případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence...“.⁵² Dle Listiny základních práv a svobod „nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu“ (čl. 7, odst. 2).

V rámci špatného zacházení jsou rozlišovány dva základní formy, mučení a nelidské či ponižující zacházení.

O mučení se jedná, pokud jsou splněny tyto čtyři podmínky:

1. úmyslné jednání mučící osoby,
2. motivace mučící osoby nějakým účelem, například zjištění informace, přinucení k určitému činu, přiznání se k němu, potrestání za něj, zastrašení apod.,
3. silné tělesné či duševní utrpení oběti,
4. jednání mučící osoby je možné přičíst státu.

„Podmínka přičitatelnosti státu dnes již nespočívá jen v tom, že by se mučení dopustil přímo státní orgán (např. příslušník policie či jiného bezpečnostního sboru), ale i soukromá osoba, neboť stát má povinnost chránit osobu před špatným zacházením nejen ze strany svých orgánů, ale i jakýchkoliv osob na svém území.“⁵³

Další formou špatného zacházení je nelidské či ponižující zacházení.

„Nelidské zacházení zasahuje duševní a tělesnou integritu osoby, jeho projevem je ublížení na zdraví či vysoké fyzické nebo psychické utrpení. Ponižující zacházení útočí spíše na lidskou důstojnost, jeho projevem je působení strachu, pokoření či pocitu méněcennosti.“⁵⁴ „Nelidské nebo ponižující zacházení nemá nějaký zvláštní cíl, který je charakteristický pro nejzávažnější formu špatného zacházení, pro mučení“.⁵⁵

Dle Manfreda Nowaka jsou nelidským a ponižujícím zacházením „všechny možné formy nakládání, které jsou způsobilé vystavit osobu silné bolesti nebo utrpení, avšak zároveň nejsou způsobilé být kvalifikovány jakožto mučení samotné, a to z důvodu nedostatku některého/nebo některých ze základních prvků typických pro mučení (jak požaduje čl. 1 CoAT),

⁵² Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Dostupné také z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

⁵³ Lidská práva: Studijní text k přípravě na složení zvláštní části úřednické zkoušky. Praha: Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, 2020, s. 104

⁵⁴ Lidská práva: Studijní text k přípravě na složení zvláštní části úřednické zkoušky. Praha: Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, 2020, s. 104

⁵⁵ KUBAČKOVÁ, Kristina. op. cit, s. 28

a dále všechny ty praktiky, které mají za následek takové strádání, které nedosahuje požadované intenzity.“⁵⁶

Veřejný ochránce práv uvádí, že „v zařízeních sociálních služeb může mít špatné zacházení například podobu nezajištění bezpečí, nerespektování lidské důstojnosti, práva na soukromí, posilování závislosti na poskytované péči, nerespektování sociální autonomie, práva na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě, anebo podobu neodůvodněného používání omezovacích prostředků“⁵⁷. Obdobně „v psychiatrických zařízeních špatné zacházení představují například špatné podmínky, pokud je překročena nevyhnutelná míra strádání a ponížení spojená se zbavením svobody, některé nedobrovolně podstupené léčebné postupy, použití fyzické síly, která nebyla nezbytně nutná, neprofesionální jednání, či dokonce násilí ze strany pečujících, nezajištění bezpečí, ale i např. nerespektování soukromí nebo práva na spoluúčast při rozhodování o svém vlastním životě“⁵⁸.

Špatné zacházení v sociálních službách může mít například tyto konkrétní projevy:

- zacházení, komunikace s dospělými klienty jako s dětmi,
- nevhodné či ponižující označování klientů, chování ke klientům,
- nerespektování individuality a jedinečnosti klientů, jejich individuálních přání a potřeb,
- přístupování ke klientům jako k objektům péče (věcem), nikoliv jako ke konkrétním lidem,
- nepřiměřené omezování osobní svobody klientů.

Zacházení, komunikace s dospělými klienty jako s dětmi

- Zaměstnanci oslovují dospělé klienty zdvořilými a tykají jim („Jarmilko“, „Pepičku“, „Bobíku“).
- Zaměstnanci komunikují s dospělými klienty jako s dětmi („Petříčku, miláčku, pojď si uklidit postýlku“).
- Používání umělohmotných misek místo talířů, lžice místo vidličky a nože, bryndáků, kojeneckých láhví v pobytových zařízeních sociálních služeb.

⁵⁶ UN Covenant on Civil and Political Rights. CCPR Commentary The Procedures before the UN Human Rights Treaty Bodies. Divergence or Convergence? Non-discrimination and Equality in the View of the UN Human Rights Treaty Bodies. In: Oxford Journals [online]. [cit. 2. 8. 2021].

⁵⁷ Omezování vycházení klientů v pobytových zařízeních sociálních služeb: Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv 2021 č. 15/2021/OZP [online]. In: . 27. 4. 2021 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9108>

⁵⁸ Účast dítěte na rozhodování o záležitostech souvisejících s jeho hospitalizací na psychiatrii: Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv 2021 č. 36/2021/OZP [online]. In: . 10. 6. 2021 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9522>

- Infantilizace klientů domova pro seniory v oblasti volnočasových aktivit (činnosti formou soutěží pro děti a podoba obrázků na letáku, kterým byli senioři na akci zvaní), výzdoby (obrázky krtečků, zajíčků, žabek), pomůcek určených pro děti (hry, stavebnice).

Nevhodné či ponižující označování klientů, chování ke klientům

- Zaměstnanci se o klientech vyjadřují negativně, hodnotí a označují klienty negativními výrazy („To je ale čuně“; „Zase se posrala“; „Ten je línej“; „Pořád si vymýšlí, je to lhářka“).
- Označování klientů diagnózou („Tam jsou demence“; „Nahoře máme alzheimery“).
- Zaměstnanci klienty oslovují dospělé klienty nevhodnými, ponižujícími výrazy („Je to ležák“; „Jsou to naše děti“).
- Přítomnost pracovníků na WC a sledování dávání moči při provádění toxikologického testu v poradně pro závislosti (odborné sociální poradenství).
- Kontrola dutiny ústní klientů, kteří jsou schopni posoudit důsledky nedodržování léčebného režimu.
- Nevhodně formulované záznamy o klientech („Byla stolice – hodně, sama tlačila, ani na mísu se to nevešlo“).
- Provádění osobní hygieny u klientů bez zajištění potřebného soukromí a intimity (například otevřené dveře do koupelny, převážení nahých či nedostatečně oblečených klientů z pokoje do koupelny přes společné prostory, absence používání zástěn ve vícelůžkovém pokoji, společné koupání více klientů najednou).
- Otevřené dveře do pokoje, kde jsou klienti v nedůstojném stavu (nazí, nedostatečně oblečení).
- Viditelné umístění inkontinenčních pomůcek v pokoji klienta.

Nerespektování individuality a jedinečnosti klientů, jejich individuálních přání a potřeb

- Imobilní klient pobytového zařízení sociálních služeb se účastní pouze jedné aktivity týdně v rozsahu 1 hodiny. Po zbytek času může pouze sledovat televizi na svém pokoji.
- Klientovi je poskytnut doprovod na vycházku mimo pobytové zařízení sociálních služeb pouze 1x měsíčně.
- Klienti pobytového zařízení sociálních služeb si nemohou vařit kávu v době, kdy chtějí, ale pouze jednu hodinu denně od 12:00 do 13:00 hodin.

- Večeře v pobytovém zařízení sociálních služeb je podávána všem klientům jednotně již v 17:15 hodin. Klienti mají poté večer hlad.
- Imobilní klient pobytového zařízení se nemůže zúčastnit ergoterapie, protože v zařízení není výtah a není tedy schopen se na ergoterapii dostat.
- Poskytování sociální služby dítěti v manželské a rodinné poradně, přestože dítě opakovaně a dlouhodobě vyjadřuje s poskytováním této služby nesouhlas.

Přístupování ke klientům jako k objektům péče (věcem), nikoliv jako ke konkrétním lidem

- Rozsah a způsob poskytování služeb je plánován bez přítomnosti klientů, kteří vůbec neví, že mají uzavřenu smlouvu o poskytování sociálních služeb a individuální plán.
- Klienti pobytových sociálních služeb jsou odváženi k lékaři, aniž by jim zaměstnanci sdělili, kam a proč jedou.
- Zaměstnanci fyzicky manipulují s klienty, dotýkají se jich, aniž by se klientů ptali na souhlas, informovali je, co se s nimi bude dít.
- Plošný zákaz donášení a konzumace alkoholických nápojů.
- Všem klientům je pravidelně měřen krevní tlak a jsou pravidelně váženi, aniž by poskytovatel prokázal, že krevní tlak a váhu sleduje pouze u klientů, u kterých je podezření, že je v tomto ohledu něco v nepořádku, případně na aktivní a výslovné přání klienta.
- Plošné nastavení nočních kontrol u všech klientů.
- Viditelné označení oblečení klientů jejich jmény.
- Předávání informací a jednání o klientovi bez jeho vědomí a souhlasu.
- Vstup do pokojů klientů bez jejich vědomí a souhlasu.

Nepřiměřené omezování osobní svobody klientů

- Samostatné opuštění domova se zvláštním režimem klienty, kteří jsou zcela orientovaní, je považováno za porušení smlouvy o poskytování sociální služby („Neohlášené vzdálení se klienta ze zařízení bez vědomí nebo proti vůli pracovníka poskytovatele je považováno za hrubé porušení smluvních podmínek a v těchto případech nenese poskytovatel žádnou odpovědnost za škody, které by klient způsobil.“).
- Klienti domova pro seniory nemohou rozhodovat o tom, zda budou pít alkoholické nápoje („V případě malého množství alkoholu je nutno věc projednat s ošetřujícím lékařem, který

rozhodne s ohledem na Vaše onemocnění a medikaci.”).

- Použití postranic, které zabraňují klientům schopným o sobě rozhodovat opustit jejich postel, bez jejich souhlasu.
- Plošné zamykání všech klientů pobytového zařízení sociálních služeb v noci na pokoji.

Specifickým projevem špatného zacházení je poskytování úkonů, při kterých je klient obnažen, osobami opačného pohlaví.

V sociálních službách u některých úkonů dochází k situacím, kdy je potřeba, aby byl klient v přítomnosti zaměstnanců nahý nebo aby byly obnaženy jeho intimní partie (například pomoc při úkonech osobní hygieny, pomoc při použití WC).

V těchto situacích často je často zaměstnancem, který klientovi daný úkon poskytuje, osoba opačného pohlaví. Vzhledem k tomu, že většinu zaměstnanců v sociálních službách tvoří ženy, nejčastěji poskytuje zaměstnanec – žena úkon klientovi – muži.

Problém může nastat v případě, že klient si přeje z důvodu studu pomoc osoby stejného pohlaví, a toto přání není poskytovatelem sociálních služeb respektováno. Jedná se o situaci, která porušuje právo na lidskou důstojnost klientů, jak uvádí i Ústavní soud:

- „Za ponižující a nepřiměřeně narušující soukromí a důstojnost prohlížené osoby může být považováno i důkladné prohlížení (zrakem) zcela obnažených intimních částí těla, zvláště nemůže-li se mu osoba žádným způsobem vyhnout. Takové pojetí respektu k pocitům studu v rámci ochrany soukromí a lidské důstojnosti nevybočuje navíc nijak extrémně ani z obecných morálních pravidel této společnosti ani v 21. století.“⁵⁹

Obdobně je tato situace považována za porušení práva na lidskou důstojnost ve Výkladovém sborníku pro poskytovatele sociálních služeb:

- „Nedotknutelnost osoby zaručuje uživateli právo rozhodnout, kdo mu bude pomáhat s osobní hygienou – zda muž či žena ... Porušení některých aspektů práva na soukromí a práva na nedotknutelnost osoby znamená rovněž porušení práva na respektování lidské důstojnosti, v některých případech lze hovořit až o ponižujícím zacházení“.⁶⁰

⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16, bod 25.

⁶⁰ Standardy kvality sociálních služeb – výkladový sborník pro poskytovatele. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008. str. 33.

K této problematice se ve svých zprávách z návštěv zařízení sociálních služeb vyjádřil i veřejný ochránce práv:

- „Ohledně provádění hygieny samotné byla v některých případech zaznamenána nespokojenost s tím, že např. ženy koupe či umývá muž. ... Ohledně toho, zda bude klientovi/klientce pomáhat při hygieně či potřebě muž nebo žena, by měl mít možnost klient/klientka rozhodnout sám/sama. Jde o zásah do jedné z nejintimnějších stránek člověka, která nemůže být podřízena provozním ani jakýmkoliv jiným důvodům.“⁶¹
- „Typickým znakem pro sociální služby je nedostatek mužských pracovníků, což zapříčiňuje, že v drtivé většině případů pomáhají mužům s hygienou ženy. Ochránce se setkal i s opačnou situací, kdy domov zaměstnával dva muže jako sanitáře, kteří prováděli úkony spojené s prováděním hygieny u žen (klientky o tom, že by se mohly vyjádřit v tom smyslu, že si přejí, aby jim při hygieně pomáhala pouze žena, neměly ani ponětí). Zaměstnává-li zařízení mužské i ženské pracovníky, měli by mít klienti právo vyjádřit se k tomu, zda jim bude s úkony, jež zasahují do jejich intimní sféry, pomáhat muž či žena. V případě, že volba v tomto ohledu není možná, měli by být uživatelé na tento fakt upozorněni. V souvislosti s prováděním hygieny u mužů ženským personálem je nutno rovněž upozornit, vzhledem k fyzické náročnosti, na to, že zařízení by měla být vybavena dostatečným počtem zvedacích zařízení, která pracovnícím tuto činnost usnadní. Doporučuje se umožnit klientům zvolit si, zda jim bude asistovat při provádění hygieny osoba stejného nebo opačného pohlaví.“⁶²

Život v nedůstojných podmínkách

Právo na lidskou důstojnost je realizováno mimo jiné také právem na život v důstojných podmínkách. V tomto smyslu je tedy povinností státu „ponechat, popř. zajistit každému občanovi základní potřeby pro lidskou a důstojnou existenci.“⁶³ „Lidská důstojnost nedovoluje, aby člověk byl odkázán na žebrání či milodary.“⁶⁴

V rámci sociálních služeb jsou tedy porušením práva na lidskou důstojnost situace, ve kterých klienti nemají možnost zajistit si své základní životní potřeby, nemají k tomu vytvořeny

⁶¹ Zpráva z návštěv zařízení Ústavy sociální péče pro tělesně postižené dospělé. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2006 [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5268>

⁶² Zpráva z návštěv zařízení sociálních služeb pro seniory. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2007 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/?id=101656>

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 45.

⁶⁴ Lidská práva: Studijní text k přípravě na složení zvláštní části úřednické zkoušky. Praha: Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, 2020, s. 55

podmínky. Nejznámější výčet základních životních potřeb (hierarchii) vytvořil americký psycholog Abraham Harold Maslow:

1. základní tělesné, fyziologické potřeby,
2. potřeba bezpečí, jistoty,
3. potřeba lásky, přijetí, sounáležitosti,
4. potřeba uznání, úcty,
5. potřeba seberealizace.

Úkolem sociálních služeb není, aby klientovi zabezpečily šťastný a spokojený život tím, že splní všechna jeho přání a zajistí všechny potřeby. Sociální služby však mají vytvořit takové prostředí a podmínky poskytování služeb, které klientovi umožní žít v souladu s jeho vlastními přáními a potřebami. Mají klienta podporovat v samostatnosti a vlastní seberealizaci, nikoliv vytvářet překážky, které by mu v tom bránily.

Evropský soud pro lidská práva označil v rozsudku ze dne 17. ledna 2012 ve věci č. 36760/06 – Stanev proti Bulharsku ubohé materiální podmínky v zařízení sociálních služeb (státní domov pro osoby s duševními poruchami) za ponižující zacházení. „Nicméně jako velmi závažné Soud posoudil nedostatečnost a nízkou kvalitu stravy, nezajištění náležitého vytápění, možnost osprchování pouze jednou týdně, a ještě v nehygienické a zničené koupelně, otřesnost stavu toalet a nebezpečnost přístupu k nim. Nadto zmínil, že skutečnost, že oblečení se po vyprání nevracelo majitelům, mohla u klientů vzbudit pocit méněcennosti. Vláda sice argumentovala celkově špatnou ekonomickou situací v oblasti sociálních služeb, s ohledem na závažnost stavu však Soud finanční argument nepovažoval za relevantní, stejně jako fakt, že zde nebyl úmysl stěžovatele ponižít.“⁶⁵

Příklady situací, kdy nejsou základní životní potřeby klientů v sociálních službách naplněny:

Nedostatečná nutriční hodnota stravy, nedostatečné stravování

⁶⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. ledna 2012 ve věci č. 36760/06 – Stanev proti Bulharsku. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/97D1BC2D49E77206C125849E002B3B2F?openDocument&Highlight=0

„Nutriční hodnota připravované stravy není řešena, není vytvořen dietní systém pro danou klientelu. V ošetrovatelském standardu č. 4 jsou uvedeny v příloze pouze názvy všech možných diet, které se však v zařízení nepřipravují a nepodávají. Navíc jen název diety není možné nazvat dietním systémem, neboť je pro personál nicneříkající. Jídelní lístky schvaluje lékař zařízení a jsou dle vyjádření vedoucí stravovacího provozu konzultovány s nutriční terapeutkou (předloženo osvědčení NT). To však nelze považovat za dostatečný způsob, jak zajistit celodenní stravu odpovídající potřebám dietního stravování.“⁶⁶

„Personál jakoby nabízí nějaké možnosti, nebo chce hledat řešení, ale pak nic neudělá. Fakticky se nezjišťují příčiny, proč klient nedojedl, ani se nehledají alternativy, nebo úprava stravy, která by například zajistila příjem důležitých živin v menším objemu. Anebo jsou příčiny patrné (pracovníci uvádějí, co klient má a nemá rád, nebo že jí toto a nic jiného), ale nevede to k přijetí opatření (úprava jídelníčku). Bylo to ověřeno u konkrétních klientů, kteří v době návštěvy nesnědli téměř nic a personál to komentoval jako normální stav.“⁶⁷

Nedostatečný pitný režim

„Dle sdělení pracovníků není v dokumentaci klienta zaznamenána minimální potřeba tekutin na den (ml/1 kg hmotnosti). Pracovníci tudíž ani nemohou vědět, kolik tekutin má klient přijmout. ... v zařízení není objektivně sledován a aktivně řešen příjem tekutin u klientů vyžadujících tuto péči (syndrom demence, zhoršená schopnost sebeobsluhy apod.).“⁶⁸

Nedostatečné či nekvalitní služby

„Velký senát Soudu rozhodl šestnácti hlasy proti jednomu, že v období od začátku roku 2004 do srpna 2017 došlo ve vztahu ke stěžovateli v zabezpečovací detenci k porušení zákazu nelidského nebo ponižujícího zacházení dle článku 3 a požadavku zákonnosti zbavení osobní svobody dle čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy, jelikož neměl přístup k vhodné a individualizované terapeutické péči v němčině – v jediném jazyce, kterému rozuměl –, čímž byla podstatně snížena jeho naděje na zlepšení zdravotního stavu coby podmínka propuštění.“⁶⁹

⁶⁶ Poznatky přízvaného experta ke kvalitě stravy v zařízení pro seniory se syndromem demence [online]. In: . Veřejný ochránce práv, 2013 [cit. 2021-5-4]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/Nutrice.pdf, s. 1

⁶⁷ Zpráva z návštěvy zařízení Sanatorium Lotos. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2016 [cit. 2021-07-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/10_2016_NZ_zprava-navsteva_zarizeni.pdf, s. 47

⁶⁸ Poznatky přízvaného experta ke kvalitě stravy v zařízení pro seniory se syndromem demence [online]. In: . Veřejný ochránce práv, 2013 [cit. 2021-5-4]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/Nutrice.pdf, s. 1

⁶⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 31. ledna 2019 18052/11 – Rومان proti Belgii. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-%7B%22languageisocode%3A%5B%22%5D%22%3A%5B%2218052/11%22%5D%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%5D%22%3A%5B%22198950%22%5D%22%7D>

Špatná zdravotní a ošetrovatelská péče

„V pobytových zařízeních sociálních služeb nebo v léčebnách dlouhodobě nemocných jsou imobilní klienti v důsledku zanedbání péče ohroženi tvorbou dekubitů, které jim způsobují vážnou bolest a utrpení, přičemž se jedná často o nezvratný zdravotní stav, který však mohl být podchycen, pokud by nebyla zanedbávána péče o takto ohrožené klienty.“⁷⁰

„Ošetrovatelská péče není poskytována řádně. Fakticky neexistuje ošetrovatelský plán a jeho realizace. Řada důležitých problémů klientů se ignoruje, anebo řeší situačně a neprůkazně. Část ošetrovatelských záznamů je podepsána neznámými lidmi. Týká se to úkonu aplikace léků dle ordinace lékaře, které jsou následně v nějaké míře propláceny zdravotními pojišťovnami.“⁷¹

Nadbytečné používání inkontinenčních pomůcek

Klienti jsou nuceni používat inkontinenční pomůcky nebo toaletní křesla na vícelůžkových pokojích, i když by byli schopni si za pomoci personálu dojít na WC.

Nedostatečné zajištění bezpečí klientů

„Výtah není označen jako požární či evakuační, vedení ho však jako evakuační uvádělo. Evakuační plán vyvěšený v prvním patře s ním jako s evakuační cestou nepočítá. Výtah je z roku 1990, doplněné vnitřní dveře se při provozu nezavírají. Evakuační prostěradla nebo matrace (pro záchranu imobilních osob) v zařízení nejsou. Přesto jsou klienti s problémy s chůzí a na vozíku ubytováni i v 1. a 2. patře.“⁷²

„Ochránce vytýkal, když v zařízení chyběla madla pro přidržení se na chodbě, toaletě, ve sprše. Často narazil na dlouhé tmavé chodby bez odpočinkových zón. Někde byly chodby zúženy uskladněnými krabicemi či ošetrovatelským materiálem, což způsobovalo menší přehlednost. Někdy tento materiál bránil přístupu k madlům. Ochránce rovněž kritizoval, pokud byl nábytek na pokoji vybaven kolečky (postel, noční stolek), která nebyla zabrzděná. Na chodbách byly někde překážky v podobě nezabrzděných invalidních vozíků a chodítek, o které se klienti měli tendenci opírat. Zbytečně tak bylo zvyšováno riziko pádu.

⁷⁰ KUBAČKOVÁ, Kristina. op. cit, s. 31

⁷¹ Zpráve z návštěvy zařízení Sanatorium Lotos. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2016 [cit. 2021-07-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/10_2016_NZ_zprava-navsteva_zarizeni.pdf, s. 35

⁷² Zpráve z návštěvy zařízení Sanatorium Lotos. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2016 [cit. 2021-07-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/10_2016_NZ_zprava-navsteva_zarizeni.pdf, s. 21

Problematické někde bylo i nedostatečné osvětlení chodeb, které bylo řízeno časovým spínačem. Klient s problémy s mobilitou mnohdy nebyl schopen přejít chodbu, aniž by se světlo po čase vypnulo. V jednom zařízení byly ve vstupech z chodby na pokoje vysoké prahy ve dveřích, případně šikmé podlahy bez jakéhokoliv označení, barevného zvýraznění. V jiném zařízení byly vytýkány i příliš úzké dveře do pokoje klienta, kterými neprojelo lůžko. V případě požáru by evakuace klientů byla velmi komplikovaná.⁷³

Nedostatečné vybavení a nevhodná úprava pokoje

„Za nevhodné ochránce považoval, pokud byly pokoje zcela sterilní, bez výzdoby i bez osobních věcí a připomínaly nemocniční prostředí.

V některých zařízeních ani osoby trvale připoutané k lůžku nebyly obklopeny osobními věcmi, případně byly tyto předměty umístěny mimo jejich zorné pole. V několika případech bylo lůžko umístěno tak, že klient viděl pouze holou zeď. Někde neviděl ani ven z okna, protože mu v tom bránil nábytek, nebo bylo okno příliš vysoko.“⁷⁴

Omezené sociální kontakty

„Důležitou roli v životě seniorů hrají kontakty s okolním světem. Zatímco je klientům v navštívených zařízeních dopřána ošetrovatelská péče vysoké úrovně, nemají mnoho příležitostí dostat se mimo domov např. za kulturou nebo prostě jen na vzduch – nevezmou-li je rodinní příslušníci. Dá se říci, že v tomto směru domovům chybí potřebný personál...“⁷⁵

„První den návštěvy po obědě byla jedna klientka uzamčena ve svém pokoji. Pokoj má poničené vybavení (vytrhané šuplíky), je bez sociálního zařízení, jen s toaletní židlí, vchází se do něj přes jiný pokoj a je dost „zastrčený“. Z doptávání u personálu i klientů jasně vyplynulo, že zamykání je běžné. Klientka má rušivé projevy – nahlas sprostě a negativisticky mluví, v noci buší na dveře, někteří klienti se jí bojí (údajně napadla jiného klienta). Když nebyla zamčená, byla aktivní, upravená, chodila po zařízení, sledovala personál, nadávala a komandovala.

⁷³ Zpráva ze systematických návštěv Veřejného ochránce práv Domov pro seniory a domovy se zvláštním režimem. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-07-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/2015_Zprava_domovy_pro_seniory.pdf, s. 18

⁷⁴ Zpráva ze systematických návštěv Veřejného ochránce práv Domov pro seniory a domovy se zvláštním režimem. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-07-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/2015_Zprava_domovy_pro_seniory.pdf, s. 18

⁷⁵ Souhrnná zpráva z návštěv soukromých zařízení sociálních služeb pro seniory. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2009 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/45-2008-NZ_Souhrnna_zprava_ze_soukromych_zarizeni_socialnich_sluzeb_pro_seniory.pdf

V době návštěvy neměla tendenci nikoho napadat, byla „naštvaná“ a znechucená. To je sice frustrující, ale bylo možné to slovně odklonit a zklidnit.

Zařízení, které se specializuje na klienty s demencí, a tedy i s poruchami chování, musí být schopno pracovat i s takovou klientkou bez omezování. V individuálním plánu není zmínka o poruchách chování – z počátku je poznámka o hanlivé mluvě, ale dle posledních záznamů je klientka adaptovaná, společenská, ráda komunikuje s ostatními klienty a nehrozí žádná rizika. Nenalezneme ani záznam, který by podpořil tvrzení personálu, že pokoj klientky je vybydlený proto, že všechno zničí, nebo má snahu sníst.“⁷⁶

Nelegitimní zásahy do osobní integrity klientů

V kapitole SITUACE LEGITIMNÍHO OMEZENÍ PRÁVA NA LIDSKOU DŮSTOJNOST V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH byly definovány tři podmínky legitimního zásahu do osobní integrity (a tím i do práva na lidskou důstojnost) klientů (ochrana zdraví či života, zákonné zdůvodnění, test proporcionality). V případě, že tyto podmínky nejsou dodrženy, je porušeno právo klientů na lidskou důstojnost. Situace tohoto porušení lidské důstojnosti nenaplnují znaky špatného zacházení, nejedná se o mučení ani o nelidské či ponižující zacházení. Naopak, velmi často zaměstnanci poskytovatele sociálních služeb jednájí ze svého pohledu v zájmu klientů, snaží se chránit jejich zdraví, život či majetek. Klientům je například zakazováno samostatně opouštět pobytové zařízení sociálních služeb, protože by mohli pod cenou prodat svůj majetek (mobilní telefon apod.).

Jedná se například o tyto situace:

- rozhodování za klienty (co si budou oblékat, co budou jíst, co budou dělat ve svém volném čase),
- léčba či nucení do léčby klientů, kteří jsou schopni dát informovaný souhlas, bez jejich souhlasu (s výjimkou případů uvedených v Zákoně o zdravotních službách č. 372/2011 – poskytování zdravotních služeb bez souhlasu).

I v situacích, kdy je možné rozhodovat za klienty, je nutné klienty o těchto rozhodnutích přiměřených způsobem a v míře dané jejich schopnostmi informovat. Jde o konkrétní projev

⁷⁶ Zpráve z návštěvy zařízení Sanatorium Lotos. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2016 [cit. 2021-07-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/10_2016_NZ_zprava-navsteva_zarizeni.pdf, s. 19-20

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

respektu ke klientům jako osobám s lidskou důstojností, viz rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1974/14: „Ústavní soud si je vědom, že v některých případech zdravotní stav umístěného člověka bude vylučovat jeho schopnost sám pochopit význam a obsah rozhodnutí. Nelze však připustit, aby umístěné osobě nebyla vůbec dána možnost tak učinit. Není možné člověka zbavit osobní svobody až na dobu dvanácti měsíců bez toho, aby byla vynaložena potřebná snaha mu tuto informaci sdělit. To by bylo odrazem právě zmíněného nedostatku respektu k umístěnému člověku jako subjektu práv s vlastní přirozenou důstojností (čl. 1 Listiny).“⁷⁷

---

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1974/14

LIDSKÁ DŮSTOJNOST A OSOBNÍ SVOBODA

Konflikt mezi právem na lidskou důstojnost a právem na osobní svobodu

V úvodu této práce je uvedena citace z preambule Ústavy České republiky a první článek Listiny základních práv a svobod, které lze interpretovat tak, že mezi nejdůležitější hodnoty České republiky patří lidská důstojnost, svoboda a rovnost.

Při poskytování sociálních služeb, ale i při ostatních lidských činnostech, dochází k situacím, kdy se hodnoty lidské důstojnosti a osobní svobody dostávají vzájemně do konfliktu.

„Je možné vysledovat jakési dva základní přístupy. V jednom je zdůrazňována svobodná vůle a autonomie jednotlivce. Ve druhém je naopak zdůrazňována hodnota lidství, která je předmětem ochrany i proti vůli jednotlivce. Ve druhém přístupu se lidská důstojnost dostává do kolize se svobodou jednotlivce...“⁷⁸

„Otázkou tedy je, zda může stát rozhodnout proti vůli jednotlivce, že se jedná o zásah do jeho lidské důstojnosti. Jinak řečeno, do jaké míry může souhlas dotčených osob ospravedlnit takové jednání? Není větším zásahem právě situace, kdy je dotčené osobě odebrána možnost svobodně rozhodovat o tom, co považuje za zásah? Zastávám názor, že stát sice může dovést zásah do lidské důstojnosti z objektivního hlediska, ovšem ve svém rozhodování by měl přihlížet i k subjektivnímu postoji dotčené osoby. Osoba nadaná subjektivními právy je totiž středem ústavního pořádku a musí mít možnost o svém životě rozhodovat sama. Nemůže se snaha státu chránit jedince proti jeho vůli rozvinout do situace, kdy bude jedinec brán jako objekt, což důstojnost vylučuje?“⁷⁹

Soudkyně Ústavního soudu JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D. k tomu uvádí: „V poslední době se v některých debatách v medicínském právu (biomedicíně) setkáváme se zajímavým napětím mezi svobodou a důstojností. Mimořádně aktuální téma komercializace lidského těla či ochrany důstojnosti člověka před ním samým probíhá na půdorysu starosti státu, aby na sobě jednatel nedělal pokusy či nějaké změny, které veřejné moci nepřipadají dostatečně důstojné.“

⁷⁸ KOVÁČOVÁ, Monika. op. cit, s. 19

⁷⁹ KOVÁČOVÁ, Monika. op. cit, s. 36

Tady mám jisté pochyby, zda by se měla důstojnost stavět do kontrapozice ke svobodě, a zda někdy trochu nedůstojné chování, které mi umožní nebýt odkázána na druhé, ale pomoci si sama, není pro lidskou důstojnost lepší než se stát objektem pečování či lítosti. Lidská důstojnost bývá nejvíce ohrožena chudobou, takže bránit lidem, aby si ze svého těla udělali jediný možný prostředek k získání peněz, je třeba nepřipustné i pro filozofa Jana Sokola.⁸⁰

Jde tedy o to, zda je možné někomu jeho důstojnost „vnutit“, zda musí mít člověk svou důstojnost, i když ji nechce. V sociálních službách se jedná například o tyto situace:

- Klient se sám vědomě rozhodne, že se bude pohybovat ve veřejných, společných prostorách pobytové sociální služby nedostatečně či nevhodně oblečen tak, že jeho vzhled působí nedůstojně či směšně.
- Klient chce mít otevřené dveře do svého pokoje, ve kterém se pohybuje či leží nedostatečně oblečený a cizí osoby mají možnost ho v tomto stavu vidět.
- Klient si přeje, aby při vykonávání potřeby na WC byly otevřené dveře a cizí osoby ho při tom mohou pozorovat.
- Dospělý klient vyžaduje po zaměstnancích sociální služby, aby ho oslovovali zdrobnělinami (Jaroušku, Leničko) nebo přezdívkami (Superman).

Otázka zní, zda je v těchto případech nutné respektovat přání klientů, jejich vlastní vědomé rozhodnutí, nebo zda je potřeba tato přání odmítnout s poukazem, že nelze tolerovat chování klientů, které porušuje jejich lidskou důstojnost.

K uvedenému problému existují precedenty institucí a soudů, které se analogickými případy konfliktu osobní svobody a práva na lidskou důstojnost zabývaly.

Asi nejznámějším případem je rozhodnutí Rady OSN pro lidská práva ve věci Manuel Wackenheim v. France z roku 2002. „Zde se francouzské Ministerstvo vnitra domáhalo zakázání činnosti zvané ‚dwarf tossing‘, což je společensky organizovaná událost, při které si na sebe jedinec drobného vzrůstu obleče ochranný oblek a dovolí klientům, aby jej na krátké vzdálenosti házeli na vzdušný polštář. Ministerstvo vnitra tvrdilo, že taková činnost porušuje čl. 3 Úmluvy a měla představovat zásah do lidské důstojnosti.“

⁸⁰ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. op. cit, s. 8 – 15

Postupem času se tyto akce staly zakázané a pan Wackenheim přišel o způsob obživy, což dle jeho slov mělo negativní dopad na jeho život a představovalo to pro něj zásah do lidské důstojnosti. Samotné házení trpaslíků za zásah do důstojnosti nepovažoval, protože důstojnost pro něj spočívala v tom, že vůbec nějakou práci má. Hlavní projednávanou otázkou byla otázka, zda zákaz takové činnosti není diskriminační. V závěru Komise uznala, že existují také další podobné činnosti, které zakázané nejsou, ačkoliv by zakázané být mohly, a dovedl, že zákaz házení trpaslíků je založen na objektivních a rozumných kritériích. Pan Wackenheim neprokázal účelově diskriminační povahu tohoto zákazu a fakt, že existují i jiné činnosti, které by mohly být zakázány, není možné považovat za dostatečné pro tvrzení diskriminační povahy tohoto zákazu. Komise tedy dovedla, že zákaz takové činnosti je v pořádku a zasáhl tak do práv pana Wackenheima.⁸¹

Stejným případem se zabýval také německý Správní soud v Neustadtu ve věci „Zwergenwerfen“ - házení trpaslíků (rozhodnutí ze dne 21. 5. 1992, sp. zn. 7 L 1271/92). Soud rozhodl o neudělení živnostenského oprávnění k této činnosti, přestože se jí lilipti účastnili dobrovolně a byli za svá vystoupení odměňováni. Soud uvedl „pro slučitelnost či neslučitelnost ‚házení trpaslíky‘ s veřejnou morálkou přitom není rozhodné, že ji vystupující dělá dobrovolně či že ji nepokládá za ponižující. Lidská důstojnost je hodnotou, se kterou nelze volně disponovat, a jednotlivec se jí nemůže sám vzdát“.

Podobně se vyjádřil německý Spolkový správní soud v tzv. Peep-Shows Urteil (BVerwGE 64, 274). Zde se zabýval tím, „zda situace, kdy se striptérka obnažuje na pódiu ohraničeném kabinkami, v nichž její vystoupení sledují jí zatajení pozorovatelé, není v rozporu s její důstojností“⁸². Spolkový správní soud rozhodl, že podmínky v peep-show zbavují ženu důstojnosti a přisuzují jí roli pouhého objektu. „Takovéto porušení lidské důstojnosti nemůže být zhojeno či ospravedlněno tím, že žena vstupující v peep-show jedná dobrovolně. Důstojnost člověka je objektivní, nezadatelnou hodnotou, jejíhož respektu se člověk nemůže účinně zříci.“⁸³

⁸¹ KOVÁČOVÁ, Monika. op. cit, s. 35-36

⁸² BROZ, Jan. Lidská důstojnost: Universální princip v partikulární aplikaci. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze Právnická fakulta. s. 42

⁸³ BVerwGE 64, 274 (279)

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

V České republice existuje rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 15. října 2014, sp. zn. III. ÚS 215/18. Šlo o případ reklamní agentura vyhotovila žlutá trička s nápisem „Měl jsem se líp učit!“ a s odkazem na www.skoly.cz, do kterých byli následně oblečeni pracovníci romského etnika stavební společnosti při výkopových pracích v centru Prahy. Nejvyšší správní soud zde uvedl, že „pro posouzení snížení lidské důstojnosti jako hodnoty, kterou je třeba chránit, není nutné prokazovat postoj zúčastněných dělníků k nošení žlutých triček. I případná dobrovolnost kopáčů tedy v posuzované věci nebude hrát roli. Práva na zachování lidské důstojnosti, jako nezadatelného a nezcizitelného práva, se totiž nelze vzdát.⁸⁴ Toto rozhodnutí Nejvyššího správního soudu potvrdil i Ústavní soud ve svém Nálezu ze dne 30. 8. 2018, sp. zn. III.ÚS 215/18.

Z výše uvedených nálezů a rozhodnutí tedy jasně vyplývá, že lidská důstojnost je hodnotou, která má přednost před právem na osobní svobodu a která musí být respektována bez ohledu na přání a vlastní rozhodnutí osob, jichž se týká.

Pobytové sociální služby

Pro oblast sociálních služeb to znamená, že nelze tolerovat chování či jednání, které by porušovalo lidskou důstojnost klientů (i jiných osob), a to i přesto, že klienti sami toto chování chtějí či ho vyžadují. Argument „je to v pořádku, klient to chtěl“ neobstojí.

Vždy je však nutné rozlišovat, o jakého klienta a jakou situaci se jedná. V případě, že klientem je osoba, jejíž schopnosti o sobě rozhodovat nejsou nijak sníženy, je nutné po něm vyžadovat, aby se choval způsobem, který nenarušuje jeho vlastní důstojnost.

V některých případech se však nedůstojného chování dopouští klient, jehož schopnosti rozhodovat o své osobě a uvědomovat si důsledky svého jednání jsou omezeny, například v důsledku těžkého mentálního postižení. Takový klient, přestože je dospělý, může například vyžadovat mít u sebe prázdnou PET lahev, jejíž mačkání a zvuk, který přitom vydává, ho uklidňuje. Jiného klienta může uklidňovat, když cupuje ponožky na malé kousky. V těchto případech je nutné individuálně posuzovat, zda:

---

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. října 2014, č. j. 1 As 46/2013-44, bod 80.

- neexistují jiné, důstojnější způsoby, jak může klient svoje potřeby naplnit,
- nakolik by případné omezení dané činnosti (například klientovi odebereme PET lahev) vedlo k rizikovým situacím z hlediska ohrožení zdraví a života klienta či dalších osob (agresivita, sebepoškozování).

V případě, že jiný způsob naplnění potřeb klienta není k dispozici a omezení činnosti by vedlo k jeho nezvladatelnému, rizikovému chování, je možné takové chování respektovat. I tehdy by však zaměstnanci sociální služby měli dbát na to, aby klientova důstojnost byla zasažena jen v minimální nutné míře a hledat způsoby, jak ji co nejlépe ochránit (například snažit se omezit nedůstojné chování klienta v přítomnosti cizích lidí).

Terénní sociální služby

V rámci terénních sociálních služeb, například u pečovatelské služby, je možné se setkat s klienty, kteří ve své vlastní domácnosti žijí ve velmi nedůstojných podmínkách. Jejich domácnost může být například velmi špinavá, pokálená od domácích zvířat, plná odpadků, zapáchat apod. „Byt byl skutečně v hrůzném stavu. Všude byly výkaly od psa, kterého nájemník nevenčil. Navíc se tam povalovaly plesnivé hadry a odpadky. Museli jsme použít operační roušky a rukavice, protože zde bylo obrovské riziko nákazy. Bylo také nutno vyklidit a vydezinfikovat nejen byt, ale i společné prostory v domě; Nájemníci si stěžovali zejména na dlouhodobý zápach z bytu, zanášení společných prostor odpadem. Prostory bylo také nutno vydezinfikovat od možného výskytu švábů a štěnic“.⁸⁵

Zaměstnanci sociální služby pak musí řešit otázku, zda za těchto podmínek je vůbec možné poskytovat klientovi sociální službu a zda je eticky i právně přípustné nechat klienta žít v takových podmínkách.

Intervence do klientova života v zájmu ochrany jeho lidské důstojnosti

Terénní sociální služby jsou v jiné situaci než pobytové sociální služby. Zatímco v pobytových sociálních službách jsou sociální služby poskytovány v prostorách poskytovatele sociálních služeb, ve kterých platí pravidla tímto poskytovatelem stanovená, terénní sociální služby se často poskytují přímo v domácnosti klienta, v jeho vlastním obydlí. Do něho lze vstupovat a zasahovat pouze v případech daných právními normami (viz Listina základních práv a svobod,

⁸⁵ Zdroj: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/zili-mezi-odpadky-a-psimi-vykaly-20081111.html

čl. 12 Čl. 12: „Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný odůvodněný příkaz soudce. Způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon.

Jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí mohou být zákonem dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku.“).

Možnosti zaměstnance poskytovatele sociálních služeb vstupovat do života klienta se liší v závislosti na dané situaci a zdravotním stavu klienta, který žije v nedůstojných podmínkách. Obecně mohou nastat dva druhy situací.

Klient žije v nedůstojných podmínkách, ale není ohroženo zdraví či život klienta či jiných osob

V takové situaci může pracovník pouze motivovat klienta, aby změnil prostředí, ve kterém žije. Žádným jiným způsobem do této situace intervenovat (někam to hlásit, někoho upozornit) nemůže, neboť dle § 100 zákona o sociálních službách je vázán mlčenlivostí.

Klient žije v nedůstojných podmínkách a je vážně ohroženo zdraví či život klienta či jiných osob

Pokud prostředí, ve kterém klient žije, vážně ohrožuje jeho zdraví, život, nebo ohrožuje zdraví dalších osob (sousedů), může se jednat o klienta, který je pod vlivem duševní nemoci a není schopen o sobě rozhodovat. V takovém případě by se mohlo jednat o osobu, kterou lze:

- bez jeho souhlasu hospitalizovat dle Zákona č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách, neboť „ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak“,
- bez jejího souhlasu přijmout do pobytového zařízení sociálních služeb dle Zákona o sociálních službách, § 91a („neposkytnutí okamžité pomoci při řešení nepříznivé sociální situace by v důsledku oslabení nebo ztráty schopnosti z důvodu nepříznivého zdravotního stavu způsobeného duševní poruchou ohrozilo její život nebo by jí hrozilo vážné poškození zdraví anebo by totéž hrozilo osobám v jejím okolí a nezbytnou podporu a pomoc jí nelze zajistit mírnějším a méně omezujícím opatřením“).

Nedobrovolnou hospitalizaci či přijetí v pobytém zařízení sociálních služeb v tomto případě však neprovádí zaměstnanci poskytovatele sociálních služeb. Ti k tomu mohou pouze dát

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

podnět, například tím, že přivolají policii, rychlou záchranou službu nebo to oznámí obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Vždy se však musí jednat o situaci, kdy je již vážně ohroženo zdraví nebo život klienta, případně dalších osob.

Důležitou otázkou zde je, zda tímto jednáním zaměstnanci poskytovatele neporušili povinnost mlčenlivosti dle § 100 zákona o sociálních službách. Zde je mimo jiné uvedeno, že „údaje týkající se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek, které se subjekty uvedené v odstavcích 1 a 2 při své činnosti dozvědí, sdělují jiným subjektům, jen stanoví-li tak tento zákon nebo zvláštní zákon; jinak mohou tyto údaje sdělit jiným subjektům jen s písemným souhlasem osoby, které jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek“. Pokud jednají zaměstnanci se souhlasem klienta, vše je v pořádku. Pokud však klient nesouhlasí, je nutné se ptát, zda existuje nějaká právní norma, na základě které by vznikala zaměstnancům povinnost na tuto situaci upozornit další osoby či instituce. Tady je možné se opřít o obecnou prevenční povinnost, uvedenou v občanském zákoníku, § 2901: „Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, má povinnost zakročit na ochranu jiného každý, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami. Stejnou povinnost má ten, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit.“

V rámci obecné prevenční povinnosti může poskytovatel sociálních služeb zasáhnout i v případě, že klient netrpí duševní nemocí a je schopen o sobě rozhodovat. Klient jako vlastník daného prostoru nebo věcí nesmí dle občanského zákoníku porušovat práva dalších osob: „§ 1012 Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit.“ Poskytovatel tedy danou situaci, v jejímž důsledku jsou vážně ohrožena zdraví či život (například ohrožení zdraví parazity, požárem, únikem vody) dalších osob (sousedů), může nahlásit příslušnému obecnímu úřadu.

Jakoukoliv intervenci do života klienta proti jeho vůli či bez jeho souhlasu je však vždy nutné pečlivě zvážit a použít až v případě, že není jiné řešení. Přednost má vždy dohoda s klientem, motivace ke změně jeho chování, využití pomoci příbuzných apod.

OCHRANA LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI V PRAXI

Základní otázkou každého poskytovatele sociálních služeb je, jakým způsobem naplnit požadavek daný v § 2 Zákona o sociálních službách. Tedy jak zajistit, aby při poskytování sociálních služeb byla zachována lidská důstojnost klientů. K tomu si poskytovatel nejdříve musí odpovědět na otázku, co znamená pojem „zachovávat“. Ten můžeme vysvětlit jako povinnost lidskou důstojnost respektovat, naplňovat a chránit. Respektovat znamená nezasahovat do tohoto práva, naplňovat znamená činit konkrétní opatření, aby toto právo mohli klienti realizovat a chránit znamená bránit toto právo před zásahy jiných osob.

Následující text přináší doporučení poskytovatelům sociálních služeb, jak mohou lidskou důstojnost svých klientů v praxi chránit. Jedná se o tři na sebe navazující kroky:

1. Definice pojmu lidská důstojnost
2. Navržení a realizace vhodných opatření
3. Kontrola a zlepšování

Definice pojmu lidská důstojnost

Pokud chce poskytovatel sociálních služeb zachovávat lidskou důstojnost svých klientů, musí si jeho zaměstnanci nejdříve vyjasnit, vysvětlit, co to vlastně lidská důstojnost je.

Vysvětlit pojem lidská důstojnost neznamena najít na internetu nějakou již vytvořenou definici a zkopírovat ji do svých interních směrnic. Pokud mají zaměstnanci tomuto pojmu rozumět, je nutné s nimi o lidské důstojnosti komunikovat, hledat jeho význam v diskusi, otázkách a odpovědích. Porozumění nejlépe nevzniká tím, že si člověk přečte nějaký text, ale že o dané věci přemýšlí, uvažuje, a to nejlépe společně s dalšími lidmi. Zaměstnanci by měli diskutovat, jak konkrétně, v jakých každodenních situacích a jakým způsobem se lidská důstojnost při poskytování sociálních služeb projevuje. Měli by chápat, jak mohou u svých klientů naplnit či porušit právo na lidskou důstojnost ráno při vstupu do pokoje klienta, při rozhovoru s ním, při koupání, při psaní záznamů o klientovi, při komunikaci o klientovi s dalšími lidmi apod. Lidská důstojnost by pro ně neměla být abstraktní, těžko uchopitelná věc, ale představa o konkrétním chování, které mají vůči klientům uplatňovat.

Vhodnými otázkami, které je možné si v souvislosti s lidskou důstojností klást, jsou například:

- Pokud by přišel nový zaměstnanec a zeptal se, co to je vlastně ta lidská důstojnost, jak bychom mu odpověděli?
- Proč je lidská důstojnost důležitá pro klienty?
- Proč je lidská důstojnost důležitá pro nás, pro zaměstnance?
- Zažil/a jste někdy ve svém životě situaci, kdy jste měl/a pocit, že někdo nebral ohled na vaši lidskou důstojnost? O jakou situaci se jednalo? Jaké to pro vás bylo?
- Co znamená zachovávat lidskou důstojnost při poskytování sociálních služeb jednomu konkrétnímu klientovi?
- Jak se pozná rozdíl mezi zaměstnancem, který zachovává lidskou důstojnost klientů, a zaměstnancem, který na lidskou důstojnost klientů nebere ohled? Uveďte alespoň 5 rozdílů.
- Jaký vliv může mít zachovávání lidské důstojnosti klientů na jejich spokojenost? Jaký vliv to může mít na pověst poskytovatele sociálních služeb u laické i odborné veřejnosti?

Přitom nejde jen o to, aby zaměstnanci rozuměli obsahu pojmu lidská důstojnost, ale i jeho významu. Důležité je tedy nejen to, zda zaměstnanci vědí, co je to lidská důstojnost, ale také to, jaké k ní mají postoje. Zda je či není podle nich dobré či užitečné lidskou důstojnost klientů chránit, zda si myslí, že se vyplatí naplnění a ochraně lidské důstojnosti klientů věnovat čas, zda to považují za součást kvality poskytovaných služeb, nebo je to dle nich nesmysl, který je jen odvádí od jiných, daleko důležitějších věcí. Zaměstnanci, kteří buď nechápou, co to je lidská důstojnost, nebo k ní mají negativní postoj, ji u svých klientů nebudou umět ani chtít chránit. Bez potřebných znalostí a motivace zaměstnanců nelze požadavek zachovávat lidskou důstojnost klientů splnit.

Vhodným způsobem, jak lidskou důstojnost definovat, je tedy diskuse zaměstnanců na poradě, v rámci intervize či supervize, konzultace či vzdělávání s externím odborníkem nebo lektorem. Tato diskuse by však neměla být vedena pouze jednou či pouze na začátku úsilí o zachovávání lidské důstojnosti klientů. K vedení rozhovorů na téma lidské důstojnosti je nutné využívat všechny příležitosti. To znamená, že vedoucí pracovníci musí iniciovat diskuse o všech situacích, které se v praxi objeví a které se nějak lidské důstojnosti klientů dotýkají.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Lidská důstojnost se tedy musí stát trvalou součástí života poskytovatele sociálních služeb, nikoliv pouze jednorázovou záležitostí („máme hotovo a již se tím nemusíme zabývat“). Jak je uvedeno v úvodu této práce, poskytovatel sociálních služeb musí mít vyškolené zaměstnance, kteří jsou schopni o jednotlivých situacích, které nastanou v praxi, přemýšlet a řešit je.

Příkladem takové situace je klient služby podpora samostatného bydlení, který nerad uklízel a měl často ve svém bytě nepořádek. Zaměstnanec, který mu poskytoval služby, se rozhodl pobavit ostatní zaměstnance a bez vědomí klienta vyfotil jeho pokoj, ve kterém byl velký nepořádek. Tuto fotografii poslal emailem všem dalším zaměstnancům služby s komentářem „pokud jste si mysleli, že doma nemáte uklizeno...“.

Vedoucí zaměstnanci služby o této situaci diskutovali a shodli se, že se jim nelíbí, co tento zaměstnanec udělal. Vnímali tuto situaci jako zesměšňování klienta, rozhodli se ji hodnotit jako porušení jeho lidské důstojnosti. Zaměstnanci, který fotografii rozeslal email ostatním zaměstnancům, bylo jeho nadřazeným vysvětleno, proč je jeho chování nevhodné a bylo mu uděleno písemné napomenutí pro porušení jeho pracovních povinností s tím, že se musí klientovi omluvit. Důležité je, že celá situace byla diskutována na poradě, kdy se ukázalo, jak rozdílně situaci vnímá vedení zařízení a jak zaměstnanci v přímé práci s klienty. V rámci této diskuse vedoucí pracovníci zaměstnancům vysvětlovali své postoje a snažili se, aby zaměstnanci pochopili, co bylo na dané situaci z pohledu vedení špatně.

Miroslav Erdinger uvádí, že zachovávání lidské důstojnosti klientů začíná u lidské důstojnosti zaměstnanců: „Při poskytování sociálních služeb představuje podpora lidské důstojnosti záležitost ryze praktickou. Nezačíná však, jak bychom se mohli domnívat, u důstojnosti uživatelů služeb, ale u jejich poskytovatelů, u zcela konkrétních lidí, kteří působí v pomáhajících profesích. Je třeba, aby si uvědomili a naplno připustili svoji lidskou důstojnost, a to na všech pozicích, tj. ať už vykonávají funkce řídicí či pracují jako zdravotní sestry, pečovatelky, ošetřovatelky, uklízečky. Předpokladem toho je přijmout sebe sama jako živou bytost, která je nadána láskou i nenávisť, tvrdostí i milosrdenstvím, která prožívá vítězství i prohry, bolest i radost, cítí pravdu i lež, dobré i zlé. Být si vědom toho, že i přes všechny dobré úmysly dá občas hodně práce dosáhnout stanoveného cíle, že snaha konat dobro nevede vždy k úspěchu. Umět a nebát se pojmenovat a přijmout obě tyto polohy.“

A svou důstojnost odvozovat od své schopnosti zorganizovat práci tak, aby druhým bylo pomoheno, pomáhat s hygienou a stravováním těm, kteří toho již sami nejsou schopni, od umění naslouchat lidským příběhům plným bolesti, doprovodit umírajícího k branám smrti a pak ještě povzbudit a podpořit pozůstalé. ... Podpora lidské důstojnosti tedy začíná u poskytovatele služby, který se jako člověk přijme a přijme i to, jak výsadní povolání vlastně vykonává. Váží si sám sebe, zná svoji hodnotu a nikomu nedovolí, aby mu ubližoval, ponižoval ho a urážel. Nikdo nemá právo, aby jiného dehonestoval, znevažoval ho a zbavoval ho cti, tj. snižoval jeho důstojnost.“⁸⁶

Jindřich Šrajec ve svém článku „Lidská důstojnost a sociální práce“ obdobně uvádí, že „pojem lidské důstojnosti pro sociálního pracovníka výzvou, aby uměl přijímat sebe sama a klienta v úctě, respektu a zodpovědnosti a neposuzoval sebe a druhé primárně na základě výkonu“⁸⁷. Lidská důstojnost pro sociálního pracovníka „v první řadě znamená uvědomit si svoji důstojnost, a tedy hodnotu sebe sama a rozvíjet ji a prohlubovat tomu odpovídajícím jednáním.“⁸⁸

Navržení a realizace vhodných opatření

Dalším krokem poté, co si zaměstnanci vyjasní obsah a význam lidské důstojnosti, je uvažování nad tím, jaká opatření je nutné zavést, aby byla lidská důstojnost klientů dané služby respektována, naplňována a chráněna.

Tedy, hledat odpověď na otázku, co mají zaměstnanci udělat, aby:

- nechávali klientům svobodu a prostor k tomu, aby sami mohli realizovat své právo na lidskou důstojnost (respekt),
- aktivně podporovali právo klientů na lidskou důstojnost (naplnění),
- při všech činnostech souvisejících s poskytováním služby nedošlo k porušení lidské důstojnosti klientů (ochrana).

Respekt je vyjádřením negativního závazku poskytovatele sociálních služeb nezasahovat, nechat klientům prostor, naplnění a ochrana je vyjádřením pozitivního závazku konat, činit konkrétní opatření.

⁸⁶ ERDINGER, Miroslav. Funkcí sociální práce je podpora lidské důstojnosti. *FÓRUM sociální politiky*. 2009, 2009(6), 28.

⁸⁷ ŠRAJEC, Jindřich. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce / Sociálna práca*. 2006, 2006(2), 109–113.

⁸⁸ ŠRAJEC, Jindřich. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce / Sociálna práca*. 2006, 2006(2), 109–113.

Vhodným postupem je postupně uvažovat nad všemi kroky či fázemi procesu poskytování služby a souvisejícími činnostmi. Tedy, klást si například tyto otázky:

Fáze jednání se zájemcem o službu

- Jak máme realizovat první kontakt se zájemcem o službu, aby si zájemce připadal jako náš rovnocenný partner, nikoliv jako „ponížený prosebníček“?
- Co máme dělat, abych se nestalo, že ze zájemce se stane „věc“, objekt péče, že ho přestaneme vnímat jako člověka, například tím, že jednáme o něm bez něj, že se neptáme na jeho názor, že za něj necháme rozhodovat jiné, i když by mohl rozhodovat sám?
- Jaké předsudky mohou negativně ovlivňovat naše jednání vůči některým skupinám lidí (Romům, seniorům, uživatelům drog, nezaměstnaným apod.)?

Fáze přijímání do zařízení

- Jak to máme udělat, aby se klient, který k nám nastoupí, cítil co nejlépe, aby si připadal jako vítaný člověk, nikoliv jako „další v řadě“, jako nedůležitá součást koloběhu nějakého procesu?

Fáze poskytování služeb

- Jak máme klienty oslovovat, aby to bylo důstojné, přiměřené jejich věku?
- Jaké chování zaměstnanců může u klientů vzbuzovat pocit, že nejsou vnímáni jako lidé, jako rovnocenní partneři, ale jako objekty péče, věci?
- Jak má vypadat prostředí, ve kterém služby poskytujeme, aby bylo důstojné?
- Jak máme vést záznamy o klientech, komunikovat o klientech, aby to bylo v souladu s jejich lidskou důstojností?

Bc. Marta Konvalinková ve své diplomové práci Podpora důstojného života obyvatel domova pro seniory formuluje tři základní otázky, které mapují „tři důležité dimenze, které mohou ovlivnit pocit důstojnosti klienta a vypovědět o kvalitě jeho života v zařízení“⁸⁹.

---

⁸⁹ KONVALINKOVÁ, Marta. Podpora důstojného života obyvatel domova pro seniory. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, s. 52

Vychází ze tří základních dilemat zaměstnanců pomáhajících profesí tak, jak je definoval Musil /2004/⁹⁰: „neutralita nebo favoritismus“, „jednostrannost nebo symetrie vztahu“ a „procedurální nebo situační přístup“.

Jedná se tyto otázky:

- „Jakým způsobem řeší pracovníci ve vybraném zařízení nutnost poskytovat péči ve stejné kvalitě všem klientům?
- Jakým způsobem se mohou klienti podílet na rozhodování o způsobu poskytnutí intervence?
- Jakým způsobem mohou pracovníci vybraného zařízení reagovat na individuální potřeby klienta?“⁹¹

Na svou hlavní výzkumnou otázku („V jakém jednání personálu vybraného pobytového zařízení pro seniory spatřují klienti tohoto zařízení podporu nebo omezení své důstojnosti?“) Bc. Marta Konvalinková odpovídá takto: „Klienti vybraného zařízení chápou svoji důstojnost jako úctu, kterou očekávají a která by jim měla být dáována najevo. Měla by se odrážet v slušném a vstřícném chování personálu se zachováním možnosti volby služeb, možnosti volby denního programu, bez upřednostňování jiných. Hlavním prvkem, který zazněl nepřímo, je chování vedoucí k důvěře, chování, které klienta ubezpečí o zájmu ze strany zaměstnance, které mu umožní najít si čas ke klidnému povídání a ujištění o tom, že zaměstnanci na něm záleží.“⁹²

Odpovědi na tyto a jiné podobné otázky jsou pak základem pro stanovení opatření k zachovávání lidské důstojnosti klientů.

Tato opatření mohou být různé povahy, může se jednat například o:

- stanovení povinností zaměstnanců v interních směrnících poskytovatele („všichni zaměstnanci jsou povinni klientům vykat a oslovovat je příjmením“),
- stanovení požadavků na vzdělání zaměstnanců („každý zaměstnanec je povinen absolvovat do 1 roku po nástupu školení na téma lidských práv klientů“),
- stanovení požadavků na kontrolu („minimálně 1x ročně proběhne kontrola záznamů o

⁹⁰ MUSIL, Libor. "Ráda bych Vám pomohla, ale ..." Dilemata práce s klienty v organizacích. Brno: Marek Zeman, 2004. 243 s. ISBN 80-903070-1-9.

⁹¹ M. KONVALINKOVÁ. op. cit, s. 52

⁹² M. KONVALINKOVÁ. op. cit, s. 60

- klientech z hlediska práva na lidskou důstojnost klientů“),
- stanovení postupů při realizaci jednotlivých úkonů („při koupání klientů musí být vždy zajištěno soukromí klienta tak, aby ho nepovolané osoby neviděli nahého, nedostatečně oblečeného či v jiném nedůstojném stavu“),
  - stanovení způsobů komunikace o právu na lidskou důstojnost klientů („na poradě se zaměstnanci jsou probírány všechny situace, kdy došlo k porušení práv klientů, především práva na lidskou důstojnost“).

Všechna přijatá opatření by měla být reálná a funkční.

Reálnost znamená, že jsou v praxi realizovatelná, že nefungují pouze na papíře. Například v pracovním postupu může být napsáno, že při koupání klientů je nutné dveře od koupelny zamknout, aby do ní nemohla vstoupit jiná, nepovolaná osoba. V praxi se však ukáže, že toto opatření není možné uskutečnit, protože dveře do koupelny nemají zámek.

Funkčnost zajišťuje, že přijatá opatření skutečně vedou k cíli, kvůli kterému byla stanovena. Například v etickém kodexu může být uvedeno, že všichni zaměstnanci se musí chovat ke klientům s úctou a respektem. Nikde však není uvedeno, zda se někdo zabývá tím, že se tak zaměstnanci v praxi skutečně chovají, zda je v tom někdo podporuje či zda někdo dodržování tohoto opatření kontroluje. Je naivní se domnívat, že stačí zaměstnancům uložit nějakou povinnost na papíře a tím je zajištěno, že zaměstnanci budou tuto povinnost dodržovat. Uložení nějaké povinnosti je pouze prvním krokem, za kterým musí následovat další, které zajistí, že tato povinnost je skutečně plněna.

Kontrola a zlepšování

V případě, že jsou stanovena opatření zajišťující zachování lidské důstojnosti klientů, je nutné zjišťovat, zda jsou tato opatření v praxi skutečně realizována, zda jsou reálná a funkční, zda je při poskytování sociálních služeb skutečně zachována lidská důstojnost klientů.

Poskytovatel sociálních služeb by tedy měl mít stanoven systém, který zajistí průběžnou kontrolu stanovených opatření a dodržování lidské důstojnosti klientů. Následně by měl pracovat s výstupy z těchto kontrol. To znamená, přijímat opatření k nápravě zjištěných nedostatků a zlepšovat zavedené postupy.

Například, pokud se při kontrole zjistí, že zaměstnanci oslovují dospělé klienty nedůstojně, bez dovolení jim tykají a používají zdrobněliny jmen, je nutné na to nějak reagovat. Vhodnou reakcí může být diskuse s pracovníky nad zjištěními z kontroly, vysvětlení, v čem je jejich chování nevhodné a další, opakované kontroly oslovování klientů.

Velmi osvědčeným způsobem, jak zjistit podrobné informace o chování zaměstnanců vůči klientům v rámci práva na lidskou důstojnost, je například technika „stínování“.

Spočívá v přítomnosti externího pozorovatele při poskytování služeb. Tento pozorovatel sleduje a zapisuje, jak se zaměstnanci vůči klientům chovají, jak s nimi komunikují, jak reagují zaměstnanci na klienty a naopak, jak probíhá poskytování služeb. Následně probíhá diskuse se zaměstnanci, kdy jim pozorovatel poskytuje zpětnou vazbu a diskutuje s nimi o příkladech dobré praxe i nevhodných postupech a chování.

Dobrou praxí v rámci kontroly a zlepšování je například:

- vytvoření interních pravidel pro plánování a realizaci kontrol,
- vytvoření plánu kontrol, například pro kalendářní rok, jehož součástí je i kontrola stanovených opatření pro zachování lidské důstojnosti klientů,
- realizace kontrol dle stanovených interních pravidel a plánu kontrol,
- vedení záznamů o kontrolách,
- využívání výstupů z kontrol pro nápravu nedostatků a zlepšování,
- používání různých technik a metod (například interní a externí audity, technika „stínování“).

Častým rizikem při provádění kontrol je jejich „formalismus“, tedy kontrola je realizována nikoliv proto, aby se něco zjistilo, ale aby se splnil plán kontrol. Cílem je tedy potvrdit, že vše je v pořádku, nikoliv zjistit reálný stav. Poté se může stát, že se při externím auditu zjistí závažná pochybení (například zaměstnanci nechávají při koupání klienta otevřené dveře do koupelny), ačkoliv předložené podrobně vedené záznamy z uskutečněných kontrol uvádí, že vždy bylo vše v pořádku a nebyly zjištěny žádné nedostatky.

Kontrola a zlepšování opatření v oblasti lidské důstojnosti klientů také přímo souvisí s naplňováním kritéria 15a) standardů kvality sociálních služeb. V rámci tohoto kritéria má

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

každý poskytovatel sociálních služeb kontrolovat a hodnotit, zda je způsob poskytování sociální služby v souladu s definovaným posláním, cíli a zásadami sociální služby. Součástí poslání, cílů či zásad musí být dle kritéria 1a) standardů kvality sociálních služeb také zachování lidské důstojnosti klientů. Pokud tedy poskytovatel sociálních služeb zjišťuje, zda se mu v praxi daří zachovávat lidskou důstojnost klientů, plní tak zároveň požadavek kritéria 15a).

Seznam literatury

- BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1
- BAUEROVÁ, Veronika. Lidská důstojnost jako základ života [online]. In: . [cit. 2021-7-30]. Dostupné z: <https://www.ustavprava.cz/blog/2018/09/lidska-dustojnost-jako-zaklad-zivota/>
- BROZ, Jan. Lidská důstojnost: Universální princip v partikulární aplikaci. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze Právnická fakulta
- ČESKÁ REPUBLIKA. Občanský zákoník. In: Sbírka zákonů. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, p. o., 2012, ročník 2012, částka 33
- ČESKÁ REPUBLIKA. Trestní zákoník. In: Sbírka zákonů. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, 2009, ročník 2009, částka 11
- ČESKÁ REPUBLIKA. Ústavní zákon: Ústava České republiky. In: Sbírka zákonů. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 1992, ročník 1993, částka 1, číslo 1
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon o sociálních službách. In: Sbírka zákonů. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, p.o. 2006, ročník 2006, částka 37
- D. POPOVIČOVÁ, Lidská důstojnost jako filosoficko-právní pojem, Časopis pro právní vědu a praxi 17, č. 3 (2009)
- ERDINGER, Miroslav. Funkcí sociální práce je podpora lidské důstojnosti. FÓRUM sociální politiky. 2009, 2009(6)
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Dostupné také z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf
- CH. MCCRUDDEN, Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights, European Journal of International Law 19 (2008)
- Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>
- JANKOVSKÝ, Jiří. Etika pro pomáhající profese. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6
- KOLEKTIV AUTORŮ. Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 8. díl. Praha: Paseka, 1997.
- KONVALINKOVÁ, Marta. Podpora důstojného života obyvatel domova pro seniory. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií
- KOVÁČOVÁ, Monika. Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu České republiky. Olomouc, 2019. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci Právnická fakulta.
- KUBAČKOVÁ, Kristina. Špatné zacházení v instituci poskytující zdravotní a sociální služby. Brno, 2014. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity Obor právo a právní věda Katedra mezinárodního a evropského práva
- Lidská práva: Studijní text k přípravě na složení zvláštní části úřednické zkoušky. Praha: Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, 2020
- MATEJKA, Ján. In KLÍMA, Karel a kol. Encyklopedie ústavního práva. Praha: ASPI, 2007

- MOKRENOVÁ, Lucie. Pomluva napříč českým právním řádem a jak se jí bránit. epravo [online]. [cit. 2021-4-29]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pomluva-napric-ceskym-pravnim-radem-a-jak-se-ji-branit-107767.html>
- MUSIL, Libor. "Ráda bych Vám pomohla, ale ..." Dilemata práce s klienty v organizacích. Brno: Marek Zeman, 2004. 243 s. ISBN 80-903070-1-9
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl.ÚS 4/94
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/08
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1974/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV.ÚS 444/11
- Nález Ústavního soudu ze dne 6. března 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16
- Omezování vycházení klientů v pobytových zařízeních sociálních služeb: Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv 2021 č. 15/2021/OZP [online]. In: . 27. 4. 2021 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9108>
- Osobní integrita. ABZ.cz: slovník cizích slov [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/integrita-osobnosti>
- Poznatky přizvaného experta ke kvalitě stravy v zařízení pro seniory se syndromem demence [online]. In: . Veřejný ochránce práv, 2013 [cit. 2021-5-4]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/Nutrice.pdf
- Princip proporcionality. IURIUM WIKI [online]. [cit. 2021-02-26]. Dostupné z: https://wiki.iurium.cz/w/Princip_proporcionality
- ROBERT, Alexy. Lidská důstojnost a princip proporcionality. Právník. 2015, 2015(11), 867-878
- Rozhodnutí soudu jako zdroj oprávnění zásahu do integrity. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2018, 8(3). ISSN ISSN 1804-8137
- Rozsudek ESLP č. 2346/02 ve věci Pretty v. Spojené království ze dne 29. 4. 2002, Dostupné z: [http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/D92BF022DF5F7ED3C125845E0032462D/\\$file/Pretty%20proti%20Spojen%C3%A9mu%20kr%C3%A1lovstv%C3%AD_rozsudek.pdf?open](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/D92BF022DF5F7ED3C125845E0032462D/$file/Pretty%20proti%20Spojen%C3%A9mu%20kr%C3%A1lovstv%C3%AD_rozsudek.pdf?open)
- Rozsudek ESLP č. 30210/96 ve věci Kudła proti Polsku ze dne 26. 10. 2000, Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/3D9DF78AFB146806C125845D003792BB?openDocument&Highlight=0
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. ledna 2012 ve věci č. 36760/06 – Stanev proti Bulharsku. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/97D1BC2D49E77206C125849E002B3B2F?openDocument&Highlight=0
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 31. ledna 2019 18052/11 – Rooman

- proti Belgii. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-%7B"languageisocode":%5B"CZE"%5D,"appno":%5B"18052/11"%5D,"documentcollectionid2":%5B"GRANDCHAMBER"%5D,"itemid":%5B"001-198950"%5D%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng-%7B)
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.12.2015: Spisová značka 25 Cdo 552/2014. Zákony pro lidi [online]. [cit. 2021-7-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/25-cdo-552-2014>
  - Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. října 2014, č. j. 1 As 46/2013-44
  - SCHNEIDEROVÁ, Kristýna. Integrita osobnosti a pracovní chování. Olomouc, 2017. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci Filozofická fakulta Katedra psychologie
  - Souhrnná zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv domovy pro osoby se zdravotním postižením. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2009 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7734>
  - Standardy kvality sociálních služeb – výkladový sborník pro poskytovatele. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008
  - ŠRAJER, Jindřich. Lidská důstojnost a sociální práce. Sociální práce / Sociálna práca. 2006, 2006(2)
  - Týrání svěřené osoby. Polici České republiky [online]. Praha [cit. 2021-4-29]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-tyrani-sverene-osoby.aspx>
  - Účast dítěte na rozhodování o záležitostech souvisejících s jeho hospitalizací na psychiatrii: Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv 2021 č. 36/2021/OZP [online]. In: . 10. 6. 2021 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9522>
  - UN Covenant on Civil and Political Rights. CCPR Commentary The Procedures before the UN Human Rights Treaty Bodies. Divergence or Convergence? Non-discrimination and Equality in the View of the UN Human Rights Treaty Bodies. In: Oxford Journals [online]. [cit. 2. 8. 2021]
  - VYHNÁNEK, Ladislav. Omezení osobní svobody v právním řádu ČR. Brno, 2008. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity
  - WÁGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL a A KOLEKTIV. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6.
  - Zpráva z návštěv zařízení sociálních služeb pro seniory. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2007 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/?id=101656>
  - Zpráva z návštěv zařízení Ústavy sociální péče pro tělesně postižené dospělé. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2006 [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5268>
  - Zpráva z návštěv zařízení Vazební věznice Ostrava. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2019 [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads->

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

- import/ESO/NZ_20-2019_Vazebni_veznice_Ostrava_SN_-_zprava.pdf
- Zpráva z návštěvy zařízení Sanatorium Lotos. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2016 [cit. 2021-07-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/10_2016_NZ_zprava-navsteva_zarizeni.pdf
  - Zpráva ze systematických návštěv Veřejného ochránce práv Domov pro seniory a domovy se zvláštním režimem. In: Ombudsman veřejný ochránce práv [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-07-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/2015_Zprava_domovy_pro_seniory.pdf